

ALI: EEN LEVEN

Jonathan Eig

Ali

Een leven

Vertaald uit het Amerikaans door
Frans Reusink

Voetbal Inside © 2018 RTL Nederland bv

Oorspronkelijke titel: *Ali: A Life*

Oorspronkelijk uitgegeven door: Houghton Mifflin Harcourt, 2017

© Jonathan Eig, 2017

© Vertaling uit het Amerikaans: Frans Reusink, 2018

Citaten uit het gesprek tussen Muhammad Ali en Joe Frazier in hoofdstuk 29 zijn afkomstig uit *The Greatest: My Own Story*, door Muhammad Ali met Richard Durham.

© 1975 Muhammad Ali, Herbert Muhammad, Richard Durham.

© Nederlandse uitgave: Voetbal Inside, Amsterdam 2018

© Ontwerp originele uitgave: Chloe Foster

Omslagontwerp Nederlandse uitgave: Peter de Lange

Omslagbeeld: © Hollandse Hoogte

Auteursfoto: © Joe Mazza-Brave Lux

Typografie: Crius Group, Hulshout

ISBN 978 90 488 2143 3

ISBN 978 90 488 2144 0 (e-book)

NUR 489

www.voetbalinside.nl

www.overamstel.com

OVERAMSTEL

uitgevers

Voetbal Inside is een imprint van Overamstel uitgevers bv

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor Lola

Inhoud

Vooraf: Miami, 1964	11
Deel I	19
1 Cassius Marcellus Clay	21
2 Het luidruchtigste kind	25
3 De fiets	40
4 'Elke dag was hemels'	51
5 De profeet	68
6 'Ik ben gewoon jong en het boeit me niet'	78
7 De held van Amerika	86
8 Dromer	95
9 'Twintigste-eeuwse uitbundigheid'	116
10 'Het is showbusiness'	127
11 Dansen als een vlinder, steken als een bij	147
12 De lelijke beer	164
13 'Wat is er mis met de moslims?'	170
14 De geboorte van Muhammad Ali	192
15 Keuze	206
16 'Meisje, wil je met mij trouwen?'	213
17 Moordpartij	223
18 Fantoomstoot	232
19 Echte liefde	238
20 Een heilige oorlog	248
21 Geen ruzie	258
22 'Hoe heet ik?'	269
23 'Tegen de wraakgodinnen'	278

Deel II	287
24 Verbannen	289
25 Geloof	295
26 Martelaar	307
27 Zang, dans en gebed	323
28 Het grootste boek aller tijden	333
29 Steun mij	338
30 Comeback	344
31 'De wereld kijkt naar je'	358
32 Een andere bokser	361
33 Het gevecht van 5 miljoen dollar	368
34 Ali tegen Frazier	376
35 Vrijheid	385
36 Trucjes	401

Deel III	419
37 Een gevecht tot de eindstreep	421
38 Hart der duisternis	433
39 Boksershemel	443
40 'Ali Boma Ye!'	455
41 Rumble in the Jungle	468
42 Doorgaan	480
43 Opwellingen	494
44 Ali – Frazier III	506
45 Ouder worden	514
46 'Misschien moet ik wel door'	519
47 'Weet u nog wie Muhammad Ali was?'	532
48 Verbijsterd	540
49 Kroonprins	547
50 Oud	555
51 Humpty Dumpty	565
52 Het laatste afscheid	584
53 Te veel klappen	595
54 'Hij is een mens, net als wij'	606
55 Een fakkel	619
56 De lange, zwarte Cadillac	625

Nawoord	639
Dankbetuiging	641
Noten	645

Vooraf

Miami, 1964

Eerste ronde. De uitdager: Cassius Clay

Een lange, zwarte Cadillac¹ glijdt langs wuivende palmbomen en stopt voor het Surfside Community Center. De namiddagzon blikkert op de chromen bumpers van de auto. Cassius Clay stapt uit. Hij draagt een op maat gemaakt spijkerjasje en zwaait met een pedant wandelstokje.²

Hij kijkt of iemand hem al heeft opgemerkt.

Nog niet.

Hij roept: 'Ik ben de grootste in de geschiedenis! Ik ben de koning!'³

Clay is lang en verbazend knap, met een onweerstaanbare glimlach. Hij bezit een enorme aantrekkingskracht, waarmee hij mensen razendsnel naar zich toe kan trekken. Er wordt getoeterd. Auto's die op Collins Avenue rijden, stoppen. Vrouwen hangen uit hotelramen en roepen zijn naam. Mannen in korte broeken en meisjes in strakke hotpants⁴ komen om hem heen staan om de pretentieuze bokser te zien over wie ze zoveel hebben gehoord.

'Dansen als een vlinder!⁵ Steken als een bij!' schreeuwt hij. 'Knokken, jongeman, knokken! Aaaaah!'

Er stroomt steeds meer publiek toe. De politiecommandant arriveert en probeert Clay van de straat naar een parkeerplaats te manoeuvreren, waar hij misschien minder overlast zal veroorzaken. Een persfotograaf richt z'n camera op hem, maar in plaats van te lachen spert Clay zijn mond open, alsof hij schreeuwt. Hij haalt uit met een linkse jab tot enkele centimeters voor de camera.

'Ik ben knap en zo snel als de bliksem,'⁶ zegt hij met zijn zoetgevooidse Kentucky-accent. 'Ik ben nog maar 22 en ik ga een miljoen dollar verdienen!'

Tweede ronde. De kampioen: Sonny Liston

De linkerhand van Sonny Liston is een stormram, zijn rechter is een moker. *Bam! Baam! Bam! Baam!* Hij beukt zo hard op de zware bokszak dat de muren ervan trillen en de handen van sportverslaggevers trillen wanneer ze fraaie synoniemen voor ‘angstaanjagend’ proberen op te schrijven.

Liston is al langer dan een generatie de meest meedogenloze bokser, met vuisten die elk een omtrek hebben van bijna veertig centimeter en een borstkas die vooruitsteekt als de voorkant van een M4 Shermantank. Hij is onverschrokken en wreed. Hoe wreed? Ooit vocht hij met een politieagent, sloeg de man bewusteloos, griste z’n pistool weg, pakte de man op en smiet hem in een steeg – waarna hij lachend weg wandelde met de politiepet op z’n hoofd.

Liston verslaat z’n tegenstanders niet, nee, hij breekt ze, vernedert ze, achtervolgt ze, en in hun dromen krimpen ze nog ineem van zijn klappen. Sonny Liston is de vloek van Amerika. Hij is het zwarte gevaar, althans, volgens de stereotypering van blanke racisten. En dat vindt hij uitstekend.

‘Er zijn goeie jongens,⁷ en er zijn slechte jongens,’ zegt hij, waarbij hij de wereld ziet als een cowboyfilm. ‘Normaal gesproken verliezen de slechte jongens. Ik breng daar verandering in. Ik win.’

Wanneer hij hoort dat de jongeman tegen wie hij binnenkort gaat vechten om het wereldkampioenschap zwaargewicht bij het buurtcentrum staat waar hij traint, gaat hij naar buiten om de onruststoker te ontmoeten. Hij duwt de uitgestrekte armen van zijn fans opzij en loopt door totdat hij zo dicht bij Cassius Clay is dat hij hem bijna zou kunnen slaan.⁸

Liston blijft staan en lacht.

‘Clay,’ zegt hij tegen een journalist, ‘is een kleine jongen die een pak slaag verdient.’⁹

Derde ronde. De dienaar: Malcolm X

In een benauwd hotelkamertje¹⁰ bij het John F. Kennedy Airport in New York zit Malcolm X tot diep in de nacht zijn levensverhaal te vertellen aan een journalist. Malcolm is een lange, slanke man met krachtige jukbeenderen en een hoornen bril op. Zelfs wanneer hij lacht heeft hij een ernstige gezichtsuitdrukking.

Terwijl hij zijn verhaal doet, dribbelt Malcolm voortdurend rond, en gaat alleen zitten wanneer hij een aantekening wil maken op een servet. Hij kan niet wachten tot hij oud genoeg is om zijn autobiografie te schrijven. Onlangs is hij geschorst door de Nation of Islam omdat hij de leider van die radicale groepering, Elijah Muhammad, niet gehoorzaam is geweest. Hij weet nog niet of hij ooit nog zal toetreden. Een paar maanden daarvoor had Elijah Muhammad zijn dienaren opgedragen geen commentaar te geven op de moord op president Kennedy, uit respect voor de rouwende natie. Maar Malcolm had zich toch uitgesproken en gezegd dat de moord een uitvloeisel was van het door Amerika uitgelokte geweld in Vietnam, Congo en Cuba. ‘Ik ben zelf grootgebracht op een boerderij,’¹¹ zei Malcolm, ‘en ik ben er nooit verdrietig om geweest dat er kippen waren die terugkeerden naar huis en weer op stok kwamen zitten. Ik werd er zelfs blij van.’ En er zijn meer kwesties en andere krachten die een wig drijven tussen Malcolm en zijn leraar. Malcolm is ter ore gekomen dat Elijah Muhammad heel veel kinderen heeft verwekt bij jonge vrouwen die zich hadden aangesloten bij de Nation of Islam. Malcolm heeft anderen binnen de organisatie verteld over het teleurstellende gedrag van hun leider. Nu is Elijah Muhammad ziedend, en in New York gaat het gerucht dat Muhammad Malcolm X het liefste dood zou zien.

Malcolm heeft tot nu toe in zijn leven alles overleefd. Hij overleefde de armoede, z'n verblijf in de gevangenis en aanslagen met messen. Hij is van plan ook dit te overleven.

Hier begint zijn strijd om te overleven: in een hotelkamer bij het vliegveld, terwijl hij werkt aan zijn autobiografie – want woorden verlenen macht. En Malcolm gaat voorkomen dat Elijah Muhammad, de FBI van J. Edgar Hoover, de blanke persbureaus of wie dan ook hem gaan afschilderen in *hun* woorden. Hij gaat zichzelf beschrijven, in zijn eigen woorden, hij gaat zijn eigen credo bekendmaken, op zijn eigen voorwaarden. Er voltrekt zich een geweldige revolutie in Amerika. Het gevestigde ras ligt onder vuur, met een kracht die sinds de Burgeroorlog niet meer is voorgekomen. Zwarte mannen en vrouwen worden wakker en vechten voor de macht. Eindelijk is er verandering op komst en Malcolm is vastbesloten dat proces door te drukken – met geweld, als het moet – ongeacht wat Elijah Muhammad of wie dan ook daarover te zeggen heeft.

Het is twee uur in de nacht¹² wanneer Malcolm het hotel verlaat en naar

zijn huis in Queens rijdt. Een FBI-agent houdt hem bij elke stap die hij zet in de gaten. Later die dag nemen Malcolm, zijn vrouw en hun drie dochters een vliegtuig om voor het eerst van hun leven op vakantie te gaan. Ook dit maakt deel uit van Malcolms plan. Hij wil de wereld laten zien dat hij geen gek is die met bommen gooit, maar een vader, een echtgenoot, een dienaar van God die gelooft dat Amerika kan en moet veranderen. Hij is van plan foto's en aantekeningen te maken voor een speciale krantenreportage met als titel: 'Malcolm X, de huisvader'.

Wanneer het vliegtuig landt in Miami, staat er een auto te wachten die Malcolm en zijn gezin naar hun alleen voor zwarten toegankelijke motel in Miami Beach zal vervoeren. Volgens een FBI-informant¹³ is de chauffeur Cassius Clay.

Vierde ronde. De uitdager: Cassius Clay

Clay schreeuwt als door de duivel bezeten: 'Je hebt geen kans, jij gaat me nooit verslaan, en je weet het!'¹⁴

Het is de ochtend voorafgaand aan het gevecht, het moment voor de bokscers om de pers te woord te staan, hun krachtige lichamen te tonen en op de weegschaal te staan om hun gewicht te controleren. In de ruimte stinkt het naar sigarettenrook, zweet en goedkope parfum. De journalisten hebben nog nooit een professionele sportman gezien die zich zo onprofessioneel gedraagt. Sommigen zeggen dat Clay gek is geworden, dat hij z'n kop er niet meer bij heeft uit angst voor Sonny Liston.

Iedereen in de ruimte zit te praten, maar Clay praat het hardst van allemaal.

'Geen kans, geen kans!' roept hij, terwijl hij de boksauteuriteiten negeert die dreigen hem te beboeten als hij z'n mond niet houdt. Net als Malcolm X laat hij zich niet vertellen wat hij moet doen. Hij zal alle voorspellingen tarten en iedereen die denkt hem te kunnen temmen of gebruiken, zal bitter teleurgesteld worden.

Clay wijst op Liston en zegt dat hij nu klaar is om tegen de kampioen te vechten, op dit moment, zonder bokshandschoenen, zonder scheidsrechter, zonder betalend publiek, man tegen man. Op zijn gezicht is geen greintje vrolijkheid waarneembaar. Hij trekt zijn witte badjas uit en toont zijn lange,

afgetrainde, bruine lichaam, met welvende buik- en borstspieren. Hij doet een uitval naar Liston, maar mensen om hem heen pakken hem vast en houden hem tegen.

Misschien is Clay niet gek. Misschien weet hij instinctief, of doordat hij opgroeide met een intimiderende, gewelddadige vader, dat het enige wat een mens die zich bedreigd voelt niet moet doen is angst tonen.

‘Ik ben de *GROOTSTE!*’ roept Clay. ‘Ik ben de *KAMPIOEN!*’³⁵

Vijfde ronde. De kampioen: Sonny Liston

Liston waarschuwt zijn tegenstanders voor de kracht van zijn stoten, zowel op korte als op lange termijn. Hij wijst de journalisten op de gevaren en schuift de knokkels van een van zijn enorme handen in de gleuven tussen de knokkels van zijn andere enorme hand, terwijl hij doceert: ‘Kijk, de verschillende hersendelen¹⁶ zijn gevat in kommetjes, zoals je hier ziet. Wanneer je een geweldige klap krijgt – *bam!* – vallen de hersenen uit hun kom en dan raak je buiten westen. Daarna nestelen de hersenen zich weer in hun kom en dan ben je weer bij. Als dit maar vaak genoeg gebeurd is, of soms zelfs maar één keer als de klap hard genoeg was, dan komen de hersenen niet terug in hun kom, en dan heb je andere mensen nodig die je op de been moeten helpen.’

Cassius Clay zal een ronde of twee weg weten te komen, maar Liston belooft dat hij zijn jonge tegenstander op zeker moment te pakken zal nemen, en wanneer dat gebeurt zal hij Clay zo hard slaan dat zijn hersenen uit hun kom vallen.

Zesde ronde. In de ring

Onder de stralend witte ringlampen hangt grijze rook die het zicht vrijwel ontnemt. Journalisten hameren op de toetsen van hun draagbare schrijfmachines en vegen de sigarettenas van hun stropdas. Er bestaat onder de persvertegenwoordigers nauwelijks discussie over de vraag wie vanavond gaat winnen. De vraag – de enige vraag, volgens de meesten – luidt of Cassius Clay de ring bewusteloos dan wel dood zal verlaten.

Dit is meer dan een bokswedstrijd, en in elk geval een klein deel van het publiek in het Miami Beach Convention Center begrijpt dat. Zij voelen dat er zich meedogenloze, romantische krachten ontwikkelen onder de rustige oppervlakte van het Amerikaanse leven, en dat Cassius Clay de ophanden zijnde veranderingen komt aankondigen: een radicaal vermomd als een traditionele Amerikaanse sportman. ‘Hij houdt ze voor de gek,’ zegt Malcolm X over hem voorafgaand aan het gevecht. ‘Mensen vergeten weleens dat een clown nooit een wijze man imiteert, maar dat een wijze man wel een clown kan nadoen.’¹⁷

Malcolm kijkt in de ringlampen vanaf de eerste rij, waar hij met de zanger Sam Cooke en de bokser Sugar Ray Robinson aan een tafel zit. Volgens de geruchten is Malcolm van plan Cassius Clay te laten toetreden tot de Black Muslim-gemeenschap.

Wereldkampioen in ruste Joe Louis zit ook langs de ring. Hij leunt voorover naar een microfoon en doet verslag van de gebeurtenissen, ten behoeve van de fans die het gevecht gaan volgen op grote schermen met zwartwitbeelden die in het hele land staan opgesteld. Louis, beter bekend als de ‘Brown Bomber’ in de dagen dat hij nog bokste, was de beste zwaargewicht van zijn tijd – een zwarte man die de bewondering oogstte van blank Amerika omdat hij zijn dienstplicht vervulde in de Tweede Wereldoorlog, de Duitser Max Schmeling versloeg in 1938, en omdat hij zich nederig toonde: hij begreep dat zelfs een zwarte kampioen zich nooit moest gaan gedragen alsof hij de gelijke was van een gewone blanke man.

Clay betreedt de ring en trekt zijn badjas uit. Hij draagt een witte satijnen broek met rode strepen. Hij danst op zijn lange, slanke benen en stoot in de lucht om soepel te blijven. Liston laat Clay wachten en sjokt dan langzaam en stilletjes door de arena, de ring in.

De mannen wisselen een blik.

De bel klinkt.

‘Dat is de enige keer dat ik bang ben geweest in de ring,’¹⁸ verklaart Clay jaren later – nadat hij het kampioenschap zwaargewicht driemaal gewonnen en verloren heeft, nadat hij trouw heeft gezworen aan de Nation of Islam en de naam Muhammad Ali heeft aangenomen, nadat hij een van de meest gehate figuren in Amerika is geworden en, meteen daarna, een van de meest geliefde, nadat hij zo’n beetje alles is geweest, van dienstweigeraar tot

Amerikaanse held, nadat hij een van de grootste zwaargewichten aller tijden is geworden: een bokser met een ongeëvenaarde combinatie van snelheid, kracht en uithoudingsvermogen en met een bizar vermogen om klappen te incasseren en te blijven staan, nadat hij de bekendste mens op aarde is geworden, ‘bij uitstek de geest van de 20ste eeuw,’¹⁹ zoals een schrijver hem ooit noemde, en nadat de ziekte van Parkinson en zo’n 200.000 stoten op zijn lichaam en hoofd²⁰ hem hebben beroofd van precies die zaken die hem zo bijzonder maakten: de snelheid, de kracht, de charme, de arrogantie, de woordspelingen, de gratie, de natuurlijke mannelijkheid en de jongensachtige twinkeling in zijn ogen die zei dat hij wilde dat er van hem werd gehouden, hoe schandelijk hij zich ook gedroeg.

De roem van Cassius Clay zal zich uitstrekken van het burgerrechtentijdperk, de Koude Oorlog, de Vietnamoorlog en de terreuraanslagen van 11 september 2001 tot ver in de 21ste eeuw. Tijdens zijn leven nog zal hij meemaken dat het huis in Louisville waar hij als jongen woonde, wordt verbouwd tot een museum, en aan de andere kant van de stad wordt ook een museum gebouwd, nog groter, om zijn nalatenschap te eren. Zijn levenswandel zal miljoenen inspireren – al zal hij bij sommigen bewondering en bij anderen afkeer oogsten.

Een groot deel van het leven van Clay zal zich afspelen in een woelige tijd van sociale revolutie die hijzelf mede in gang zet en waarbij zwarte Amerikanen blanke Amerikanen dwingen de voorwaarden voor het staatsburgerschap te herzien. Clay wordt beroemder naarmate reikwijdte van de media internationaler wordt: woorden en beelden gaan sneller de wereld over, waardoor mensen beter dan ooit gezien en gehoord worden. Mensen zullen liedjes over hem zingen, gedichten over hem schrijven, films over hem maken en toneelstukken over hem opvoeren, waarbij ze zijn levensverhaal vertellen in een merkwaardige mengeling van waarheid en fictie – en niet zozeer als de werkelijke weerspiegeling van de gecompliceerde en hunkerende ziel die zich soms in het volle licht van de schijnwerpers wilde verstoppen. Zijn behoefte aan liefde zal onverzadigbaar blijken en drijft hem in de armen van talloze meisjes en vrouwen – onder wie vier echtgenotes. Hij verdient de hoeveelheden geld die gewoonlijk alleen zijn voorbehouden aan oliebaronnen en onroerendgoedmagnaten. Zijn buitengewone rijkdom en goedgelovige karakter maken hem tot een gemakkelijke prooi voor oplichters. Hij zal zijn geld verdienen met het grof beledigen van zijn

tegenstanders voordat hij hen tot moes slaat, en toch wordt hij wereldwijd het blijvende symbool van tolerantie, welwillendheid en vredelievendheid.

‘Ik ben Amerika,’ zal Clay trots verklaren. ‘Ik ben het gedeelte dat jullie niet erkennen. Zorg maar dat jullie aan me wennen. Zwart, zelfverzekerd, brutaal. Mijn naam, niet die van jullie. Mijn godsdienst, niet die van jullie. Mijn doelen, alleen die van mij. Wen maar aan mij.’

Zijn buitengewone bokstalent is de belangrijkste bouwsteen van zijn grootsheid en baant de paden voor de vele tegenstrijdigheden in zijn leven. Maar de bittere ironie in dat leven dat is vervuld van die tegenstrijdigheden is dat juist dat geweldige talent zijn ondergang zal inluiden.

Liston opent het gevecht met een spervuur aan harde linkse en rechtse stoten en vertrouwt, zoals verwacht, op een snelle knock-out. Clay wijkt uit, duikt weg en leunt achterover alsof hij een rubberen ruggengraat heeft. Liston stampst naar voren en dwingt Clay de touwen in, waar de snelvoetige tegenstanders meestal het onderspit delven onder de zware voltreffers. Maar juist op het moment dat Liston zijn ogen wijdopen spert en klaar lijkt om een moord te plegen, stapt Clay opzij, waardoor de linkse hoek van Liston langs zijn oor suist en slechts lucht raakt.

Clay danst een rondje, snel en licht als een kolibrie, en dan ineens haalt hij uit, een linkse jab op Listons gezicht. Hij treft doel. Uit duizenden kelen klinkt geschreeuw. Liston wil opnieuw toeslaan met een krachtige rechtse, maar Clay duikt weg en glijdt naar links, waardoor hij de klap opnieuw kan ontwijken. Hij richt zich op en deelt weer een jab uit die doel treft, en nog een.

Met nog minder dan een minuut te gaan in deze ronde plaatst Clay een harde rechtse die vol op Listons gezicht terechtkomt. Clay danst, blijft ineens stilstaan en deelt dan, met de snelheid van kogels uit een machinengeweer, een salvo aan klappen uit: rechts-links-rechts-links-links-rechts. Elke klap is raak.

Ineens is alles anders.

Het publiek loeit. Liston duikt ineen.

Eindelijk toont Clay wat hij altijd al wist: wat hij doet is belangrijker dan wat hij zegt.

En wat Clay kan, is boksen.

Deel I

Cassius Marcellus Clay

Zijn overgrootvader was een slaaf. Zijn grootvader was een veroordeelde moordenaar die een man in het hart schoot tijdens een ruzie over een kwartje.¹ Zijn vader dronk, vocht in cafés,² versierde én sloeg vrouwen en ging ooit in een dronken woedeaanval zijn oudste zoon te lijf met een mes.³ Dit zijn de wortels van Muhammad Ali, die werd geboren onder de naam Cassius Marcellus Clay jr., door hem betiteld als zijn slavennaam, en die uiteindelijk een van de beroemdste en invloedrijkste mensen van zijn tijd zou worden.

John Henry Clay, de overgrootvader van Muhammad Ali, werd door zijn eigenaar en door de Amerikaanse regering gezien als hun eigendom. Hij was lang, sterk en knap.⁴ Zijn huid was koffiebruin. Hij had een gespierde borstkas, brede schouders, hoge jukbeenderen en warme, uitdrukkingvolle ogen. Hij was familie van Henry Clay, de Amerikaanse senator uit Kentucky, een van de driftigste en meest controversiële politici uit zijn tijd, een man die slavernij betitelde als een ‘grote nationale schande [...]’,⁵ de grootste schandvlek in de geschiedenis van ons land’.

Senator Clay sprak zich krachtig uit tegen slavernij. Hij richtte de American Colonization Society op met als doel de Amerikaanse slaven terug te verschepen naar Afrika. Maar tegelijkertijd bleven hij en de meeste van zijn familieleden in Kentucky in het bezit van mannen, vrouwen en kinderen van Afrikaanse komaf.⁶

Toen de zoon van senator Clay, Henry jr., in 1846 naar Mexico vertrok om te vechten in de Mexicaans-Amerikaanse Oorlog, nam hij een jonge slaaf met zich mee, die John heette. Volgens familieleden van Muhammad Ali was die slaaf John Henry Clay,⁷ de overgrootvader van Ali. De afstammelingen van Muhammad Ali beweren ook dat John Henry Clay

de buitenechtelijke zoon was van Henry Clay of van Henry Clay jr. Op foto's van de blanke Henry Clay sr. en de zwarte John Henry Clay is wel enige gelijkenis te zien, maar tot dusverre is er geen poging gedaan om met behulp van genetische proeven een bewijs te vinden voor de verwantschap. Huwelijken, geboortes en sterfgevallen werden onder slaven zelden zorgvuldig vastgelegd. Nog zeldzamer was het dat blanke mannen de kinderen erkenden die ze hadden verwekt bij zwarte vrouwen: veel van die kinderen waren het gevolg van verkrachting. Namen bewezen niets. Namen behoorden aan de meesters, niet aan de slaven, en ze werden toegekend zoals vee een naam wordt toegekend. Slavennamen veranderden in een opwelling, of op een veiling. Wanneer een slaaf werd bevrijd of wanneer hij uit gevangenschap ontvluchtte, vierde hij dat vaak door een eigen, nieuwe naam te kiezen. 'Want door middel van onze namen krijgen we voor het eerst een plek in de wereld,'⁸ schreef Ralph Ellison.

Op 1 januari 1847 stuurde Henry Clay jr. zijn zoon in Kentucky een brief. Er stond onder meer: 'John vraagt me jou een gelukkig kerstfeest⁹ te wensen. Hij is nog steeds bij me en blijkt, alles in beschouwing genomen, een prima jongen te zijn. Hij dankt God dat hij nog steeds in veiligheid is, want een aantal van z'n zwarte makkers is gedood door de Mexicanen.' Niet lang na het schrijven van deze brief werd Henry Clay jr. gedood toen hij leiding gaf aan een aanval van zijn regiment. John Henry Clay keerde terug naar Kentucky – nog steeds als slaaf.

Het is niet duidelijk wanneer hij werd vrijgelaten, maar bij de Amerikaanse volkstelling van 1870 wordt melding gemaakt van John Clay als een getrouwd man, een arbeider, vader van vier kinderen, en eigenaar van onroerend goed ter waarde van \$2500. Met zijn vrouw Sallie kreeg hij in totaal negen kinderen, onder wie Herman Heaton Clay, de grootvader van Muhammad Ali, die in 1876 in Louisville werd geboren.

Herman Heaton Clay verliet de lagere school na de derde klas.¹⁰ Hij groeide uit tot een knappe, krachtige en lange man.¹¹ In 1898 trouwde hij met Priscilla Nather. Ze kregen een jongetje,¹² maar het huwelijk hield geen stand. Op 4 november 1900 was Herman Clay in een steegje¹³ in Louisville aan het dobbelen, toen hij een kwartje van een man afpakte en weigerde het terug te geven. Later die dag zei Herman – hij had een vooruitziende blik – tegen zijn broer Cassius dat iedereen die hem zou aanspreken over het

geld 'daar spijt van zou krijgen'.¹⁴ Herman en zijn broer stonden naast een telefoonpaal op de hoek van 16th St. en Harney St. toen ze Charles Dickey zagen, een vriend van de man die van z'n kwartje was beroofd. Dickey was een 25-jarige ongeletterde dagloner.¹⁵ Hij had een wandelstok met een zwaar handvat bij zich toen hij op de gebroeders Clay afliep. Herman Clay had een pistool. Cassius greep een mes, op zo'n manier dat Dickey het kon zien.

Dickey vroeg waarom Cassius een mes had.

'Ik had dit mes al voordat jij hiernaartoe liep,'¹⁶ zei Hermans broer.

'Maar je was toch van plan er iets mee te doen...,' antwoordde Dickey.

Volgens getuigen werd er verder niets meer gezegd. Herman Clay draaide zich om, trok zijn .38 en vuurde eenmaal, waarbij hij Dickey in het hart trof. 'De dood trad meteen in,'¹⁷ meldde de *Louisville Courier-Journal*.

Herman rende weg van de plaats van het misdrijf, maar hij werd snel gepakt. Hij werd veroordeeld wegens moord en kreeg levenslang. Kort na zijn veroordeling scheidde hij en Priscilla.¹⁸ Na zes jaar in de staatsgevangenis in Frankfort, Kentucky werd Clay voorwaardelijk vrijgelaten.¹⁹ Drie jaar later, op 30 december 1909,²⁰ trouwde hij met Edith Greathouse. Ze kregen twaalf kinderen. Hun eerste kind, Everett Clay, draaide de gevangenis in omdat hij zijn vrouw met een scheermes had vermoord,²¹ en stierf achter de tralies. Hun tweede kind, Cassius Marcellus Clay, geboren op 11 november 1912, werd de vader van Muhammad Ali.

Slavernij was voor de zwarte familie Clay uit de 20ste eeuw geen abstract begrip. Er waren specifieke mensen bij betrokken. En er waren verhalen over te vertellen. Cassius Marcellus Clay sr. erfde zijn naam van twee mensen, een zwarte en een blanke. De zwarte Cassius Clay was zijn oom, die naast diens broer Herman had gestaan toen die een man had doodgeschoten. De blanke Cassius Clay was de neef van senator Henry Clay en werd geboren in 1810. De blanke Cassius Clay was advocaat, soldaat, uitgever, politicus en criticus van de slavernij. 'Voor die mensen die de wetten van God respecteren, heb ik dit bewijs,'²² zei hij eens, en hield een in leer gebonden exemplaar van de Bijbel in zijn hand. 'Voor die mensen die geloven in de menselijke wetten, heb ik dit bewijs.' Hij toonde een exemplaar van de grondwet. 'En voor die mensen die noch in de wetten van God, noch in de menselijke wetten geloven, heb ik dit bewijs.' Hij presenteerde een jachtmes en twee pistolen. Bij een andere gelegenheid werd Clay, tijdens een debat

met een kandidaat-senator die voorstander was van de slavernij, in de borst gestoken, maar hij overleefde de aanslag en stak zijn rivaal neer.

De blanke Cassius Clay beschouwde slavernij als een moreel kwaad en pleitte voor de stapsgewijze vrijlating van alle slaven. Hoewel hij niet alle slaven vrijliet die op zijn landgoed werkten, was hij door zijn uitgesproken standpunten voor veel zwarte mannen een held – zelfs zozeer dat een voormalige slaaf met de naam John Henry Clay een van zijn zoons Cassius noemde. Herman Heaton Clay, die tien jaar na de afschaffing van de slavernij werd geboren, deed hetzelfde. En Cassius Marcellus Clay, geboren in 1912, gaf de naam nog een keer door, aan zijn in 1942 geboren zoon. Daarmee bleef de naam in ere, terwijl de effecten van de slavernij en van het racisme bleven doorklinken in het hele land: in de tijd van de wederopbouw, de *separate-but-equal*-periode, het ontstaan van de National Association for the Advancement of Colored People (NAACP), Jack Johnson, de *Great Migration*, Joe Louis, de strijd van Marcus Garvey voor zwarte onafhankelijkheid, de Tweede Wereldoorlog, Jackie Robinson en het ontstaan van de 20ste-eeuwse burgerrechtenbeweging.

2

Het luidruchtigste kind

De vader van Muhammad Ali vocht alleen wanneer hij dronken was.

Cassius Marcellus Clay sr. was in de zwarte wijk West End in Louisville een bekend figuur en niet door iedereen even geliefd. Cash, zoals hij door iedereen werd genoemd, verliet de middelbare school na de tweede klas. Hij verdiende een redelijke boterham als reclameschilder.

Op een leeftijd waarop de meeste mannen zich vestigen en een gezin stichten, droeg Cash glimmende witte schoenen en strakke broeken en danste de hele nacht tot vroeg in de ochtend in rokerige jazzclubs en *juke joints* in West End en Little Africa. Hij was 1,83 m lang, gespierd, had een donkere huid, en droeg een potloodsnorretje. De vrouwen in de West End noemden hem 'Dark Gable', en dat bedoelden ze slechts ten dele als grap. Cash Clay schepte graag op over zijn fraaie uiterlijk, zijn krachtige lichaam, het weelderige vibrato² van zijn zangstem, en de fraaie reclameborden en uithangborden die hij schilderde voor de lokale middenstand – waarvan de meeste door zwarten beheerd. Zo waren daar KING KARL'S THREE ROOMS OF FURNITURE op Market Street, A.B. HARRIS, M.D., DELIVERIES AND FEMALE DISORDERS op Dumesnil Street en JOYCE'S BARBER SHOP op 13th Street.³ Ook schilderde hij bijbeltaferelen op kerkmuren. De opbrengst voor een kerkmuurbeschildering bedroeg zo'n 25 dollar en een gratis kipmaaltijd,⁴ nauwelijks genoeg om het hoofd boven water te houden, maar er viel wel wat voor te zeggen dat een zwarte man in het Zuiden zijn eigen boontjes in de wereld kon doppen, met zijn eigen handen en zijn eigen talent, zonder de toestemming of goedkeuring van een blanke. Cash had gehoord hoe zijn vader Herman plechtig had gewaarschuwd voor de gevaren en de vernedering van het werken voor een blanke. Een zwarte man kon beter eigen baas zijn,⁵ had Herman altijd gezegd.

Cash was verre van beroemd, en rijk was hij al helemaal niet, maar die geschilderde borden leverden hem onafhankelijkheid op en het soort publieke erkenning waar hij van hield. Mensen huurden hem niet alleen in vanwege zijn uitstekende werk, maar ook omdat hij zo'n gezellige jongen was. 'Wanneer Cassius met een reclamebord bezig is,⁶ onderbreekt hij z'n werk wel honderd keer per dag om met mensen te praten die toevallig voorbij komen lopen,' zei Mel Davis, die Cash inhuurde om een uithangbord te schilderen voor zijn pandjeswinkel in Market Street. 'Niemand anders dan hij mag je uithangbord beschilderen, maar Cassius wil je niet per uur betalen.'

Cash hield vol dat het niet door z'n gebrek aan talent of oefening kwam dat hij niet in staat was beroemd te worden en fortuin te maken als een echte kunstenaar. Het was het Amerika van Jim Crow dat hem eronder hield, zei hij, verwijzend naar de zogenoemde Jim Crow-wetten, waarin de rassenscheiding in het zuiden van de Verenigde Staten was geregeld.

Wanneer Cash niet had gedronken, was hij buitengewoon onderhoudend: vaak barstte hij in lachen uit of zong een paar coupletten uit een liedje van Nat King Cole. Wanneer hij had gedronken – gewoonlijk gin⁷ – werd hij luidruchtig, vervelend eigenwijs, en vaak gewelddadig. 'Hij deed geen vlieg kwaad,' zei een van zijn vrienden.⁸ Maar wanneer hij te veel had gedronken, vocht hij tegen iedereen.'

Cash had geen haast om zich te vestigen, en aangezien zijn persoonlijkheid en inkomen beide niet stabiel waren, stonden de vrouwen niet in de rij om zich aan hem te binden. Clay zou zich nooit vestigen – zijn leven lang dronk hij en versierde hij vrouwen – maar uiteindelijk trouwde hij wel. Op een dag liep hij van z'n werk terug naar huis toen hij aan de overkant van de straat een meisje zag. 'Jij bent een mooie dame!' riep hij, althans, volgens het verhaal dat hij later aan zijn kinderen vertelde.⁹

Odessa Lee Grady had een lichte huid, was gevuld en lachte veel. Ze zat nog op Central High School in Louisville. Ze was het kleinkind van Tom Morehead, een zwarte man met een lichte huid die in de Amerikaanse Burgeroorlog voor de Unie had gevochten. In één dienstjaar was hij gepromoveerd van soldaat tot sergeant. Morehead was de zoon van een blanke man uit Kentucky die trouwde met een slavin, Dinah. Haar grootvader van de andere kant was wellicht ook een blanke man – een Ierse immigrant, genaamd Abe Grady – maar het bewijs voor haar Ierse afkomst is niet sterk.

Odessa, een tiener, was zich waarschijnlijk niet bewust van Cash Clays

reputatie toen de oudere man haar van de overzijde van de straat toeriep. Odessa ging naar de kerk en was een plichtsgetrouwe leerling – niet het soort meisje dat rondhing in nachtclubs.

Ze werd door iedereen bewonderd om haar vlijt en haar zonnige humeur. Ze groeide op in Earlington, een klein plaatsje in het westen van Kentucky. Toen haar vader, een mijnwerker, zijn gezin verliet, werd Odessa overgebracht naar Louisville en ging bij haar tante wonen. Om haar kleding te kunnen bekostigen had Odessa na school een baantje als kokkin bij blanke gezinnen. Niemand herinnerde zich haar ooit te hebben horen klagen. Maar dan nog: voor een tienermeisje dat, ver weg van haar moeder en vader, in de grote stad woonde tijdens de zware crisisjaren, moet het aanlokkelijk zijn geweest zo jong te trouwen met een knappe, zelfverzekerde oudere man die een aardig inkomen had. Toen Odessa zwanger werd, was het huwelijk waarschijnlijk een moetje.

Cash en Odessa waren in veel opzichten elkaars tegenpolen. Hij was luidruchtig, zij zachtmoedig. Hij was lang en slank, zij klein en mollig. Hij verzette zich tegen de onrechtvaardigheid van de rassendiscriminatie, zij glimlachte slechts en leed in stilte. Hij was een methodist die zelden naar de kerk ging, zij een doopsgezinde die nooit verstek liet gaan bij de zondagsdienst in de Mount Zion Church. Hij dronk en ging tot diep in de nacht uit, zij bleef thuis, kookte en maakte het huis schoon. Maar die tegenstellingen ten spijt hadden Cash en Odessa heel veel plezier, en wanneer Cash haar plaagde, verhalen vertelde of spontaan begon te zingen, barstte Odessa uit in schaterlachen – wat haar de bijnaam Bird opleverde.

Ze ontmoetten elkaar in 1933 of 1934, gezien het feit dat Odessa zei dat ze zestien was toen ze elkaar voor het eerst zagen – maar ze trouwden pas in 1941. Het huwelijk werd voltrokken op 25 juni in St. Louis,¹⁰ en op dat moment was Odessa al drie maanden zwanger. Op 17 januari 1942 kreeg ze haar eerste zoon. De drie kilo wegende baby werd geboren in Louisville City Hospital, ruim na de verwachte bevaldatum.¹¹ Odessa zei dat ze een pijnlijke en langdurige bevalling onderging, waar pas een einde aan kwam toen een arts een verlostang gebruikte om het jongetje bij z'n grote hoofd te pakken en uit haar schoot te trekken. Het gebruik van de verlostang veroorzaakte een klein, rechthoekig litteken¹² op de rechterwang van het jongetje, dat zijn hele leven lang te zien zou blijven.

Cash wilde de jongen Rudolph noemen, naar de Hollywoodacteur Ru-

dolph Valentino, maar Odessa stond erop dat het kind de naam van zijn vader zou krijgen, ‘de mooiste naam die ik ooit heb gehoord voor een man,’¹³ zoals ze zei, en een naam die geworteld was in de gekwelde geschiedenis van het land en van de familie. En dus kreeg het kind de naam Cassius Marcellus Clay jr. Op zijn geboortebewijs staat abusievelijk ‘Cassuis’, iets wat zijn ouders misschien niet hadden opgemerkt, of niet belangrijk genoeg vonden om te laten veranderen.

Cash en Odessa woonden in West Oak Street 1121,¹⁴ een blok verwijderd van het huis waar Odessa had gewoond, in een appartement dat ze voor waarschijnlijk zo’n zes tot zeven dollar per maand huurden.¹⁵ Op het geboortebewijs van de baby stond vermeld dat Cash Clay werkte voor Southern Bell Telephone and Telegraph, wat vermoedelijk betekende dat hij het stichten van een gezin toch wel zo belangrijk vond dat hij zich wilde verzekeren van een vast inkomen – voor de eerste en de laatste keer in zijn leven.

Cassius jr. was het luidruchtigste kind in het ziekenhuis, vertelde zijn moeder jaren later aan journalisten. ‘Hij hilde zo vaak dat hij alle andere baby’s op de afdeling deed ontploffen,’ zei Odessa. ‘Ze lagen allemaal lief en rustig te slapen, en dan begon Cassius te schreeuwen en te blèren. Het volgende moment lagen alle baby’s op de zaal te schreeuwen.’¹⁶

Minder dan twee jaar na de geboorte van Cassius jr. kregen Odessa en Cassius sr. een tweede zoon. Ditmaal kreeg Cash wel zijn zin: ze noemden de baby Rudolph Arnett Clay. De familie Clay kocht een optrekje op Grand Avenue 3302, in de wijk West End in Louisville. Het was een klein huisje, niet meer dan 75 vierkante meter groot, met twee slaapkamers en een badkamer. Op zeker moment schilderde Cash het huisje roze – de lievelingskleur van Odessa. Cash groef ook een goudvisvijver en legde een groentetuin aan in de achtertuin. Later voegde hij aan de achterkant van het huis een kleine ruimte toe, zodat de jongens meer speelruimte hadden. Cassius jr. en kleine Rudy deelden een kamer van 3,5 bij 6 meter, met aan de muren wit behang met rode rozen.¹⁷ De jongens sliepen naast elkaar in een lits-jumeaux. Cassius lag bij het raam,¹⁸ met uitzicht op het huis van de burens, één meter 80 verderop.¹⁹

Hun onderkomen was bescheiden, en het grootste deel van hun kleding was afkomstig van de bedeling,²⁰ waaronder schoenen die Cash versterkte met kartonnen voeringen. Toch gingen de jongens nooit onverzorgd of

hongerig naar school. Het huis rook naar verf,²¹ door de grote voorraad verfblikken en kwasten van Cash. Maar de geuren van Odessa's verrukkelijke gerechten waren vaak krachtiger dan de verfstank. Odessa maakte chili. Ze bereidde gebakken kip met sperziebonen en aardappelen. Ze mengde kool met wortelen en ui en bakte dat in olie, zodat ten slotte het hele huis ernaar rook, en die geuren dreven het huis uit zodat de jongens het in de achtertuin konden ruiken.²² Ze bakte chocoladetaart en maakte bananenpudding. Op zeker moment had het gezin een kip als huisdier, en later ook een zwarte hond met een witte staart, Rusty. Toen Cassius en Rudy ouder werden, kregen ze elektrische treinen, gemotoriseerde autopeds en fietsen.

Sommige straten in de West End waren slecht geplaveid, en sommige van de huizen in de buurt van het optrekje van de Clays waren feitelijk hutten. Maar het was een veel betere buurt dan het nabijgelegen Little Africa, waar tot diep in de 20ste eeuw nog buiten-wc's en ongeplaveide straten voorkwamen. De meeste buurtgenoten van de Clays in de jaren veertig verdienen een goede boterham: het waren loodgieters, onderwijzers, chauffeurs, slaapwagonbedienden, automonteurs en winkeliers. 'Natuurlijk kenden we iedereen die in ons blok woonde,' herinnerde Georgia Powers zich, die met de Clays opgroeide op Grand Avenue en die de eerste Afro-Amerikaanse én de eerste vrouw zou worden die werd gekozen in de senaat van Kentucky. 'Er waren dertien leraren²³ en drie medici. Een van hen was dokter, een ander tandarts, en de derde was een gepromoveerde arts. Joseph Ray was bankier. Hij kwam vaak voorbijrijden in zijn zwarte Cadillac, en dan tikte hij tegen zijn hoed en zei: "Dag mevrouw Georgia." Dat was een boodschap voor iedereen bij ons in de buurt.'

De zwarte kinderen uit de West End werden ervoor gewaarschuwd niet rond te zwerven in de armere, gevaarlijkere zwarte buurten, zoals Little Africa en Smoketown. Dat je je niet in de blanke buurten moest vertonen, hoefde je hun niet te vertellen. De West End bood een zekere veiligheid. 'Onze jeugd was niet moeilijk,'²⁴ herinnerde Alice Kean Houston zich, die twee deuren bij de Clays vandaan opgroeide. 'We hadden winkels, banken en bioscopen. Pas toen we ons buiten die wereld begaven, begrepen we dat onze wereld echt anders was.'

Odessa Clay beschreef haar herinneringen aan de vroege jeugd van haar eerste zoon in een biografie, met pen en op gelinieerd papier geschreven. Het handschrift is fraai, maar er staan veel fouten in op het gebied van spel-

ling, hoofdlettergebruik en interpunctie. Ze schreef de biografie in 1966, op verzoek van een tijdschriftjournalist. ‘Het leven van Cassius jr. was voor mij²⁵ anders dan dat van de andere Kinderen, en hij is nog steeds anders,’ schreef Odessa. ‘Als baby wilde hij nooit stilzitten. Wanneer ik met hem uit wandelen ging in zijn wandelwagentje, ging hij altijd rechtop staan om alles te kunnen zien. Al op heel vroege leeftijd probeerde hij te praten. Hij deed zo z’n best dat hij al kon lopen toen hij 10 maanden oud was. Toen hij één jaar oud was, vond hij het heerlijk als Iemand hem in slaap wiegde, en zo niet, dan ging hij in een Stoel zitten en bonkte hij net zo lang met zijn hoofd tegen de rugleuning tot hij in slaap viel. Hij wilde niet dat je hem aankleedde of uitkleedde. Hij huilde altijd. Hij wilde al heel snel zelfstandig eten. Toen hij 2 jaar oud was, stond hij om 5 uur in de ochtend op en gooide dan alle spullen uit de la van de Kast en liet alles midden op de vloer liggen. Hij vond het heerlijk om in het water te spelen. Hij praatte honderduit en hij was gek op eten, en hij wilde overal in klimmen. Hij speelde niet met zijn speelgoed. Hij pakte alle Potten en pannen Uit de Kast en sloeg erop. Hij Kon overal op slaan, en het had altijd ritme. Als heel klein Jongetje liep hij op zijn tenen, Door dit te doen heeft hij zijn Voetzolen Goed ontwikkeld, en daarom is hij zo snel op z’n voeten.’

Als baby was Cassius dol op eten, maar hij wilde niet gevoerd worden. Hij stond erop zelf te eten, en hoe groter de rotzooi was die hij maakte, hoe beter. Hij had een geweldige eetlust en werd groot en sterk. Hij wilde altijd spelen. Hij liep nooit als hij kon rennen en had, zoals Odessa zei, zoveel haast dat hij tegelijkertijd werd getroffen door de waterpokken en de mazelen. Zijn eerste woordje – en, maandenlang, zijn enige woordje – was ‘Gee’. Dan keek hij naar z’n moeder en zei: ‘Gee! Gee!’ Hij keek naar z’n vader en zei: ‘Gee! Gee!’ Hij wees naar iets eetbaars en zei: ‘Gee! Gee!’ Wanneer hij een nieuwe luier nodig had, kondigde hij dat aan met de woorden: ‘Gee! Gee!’ Uiteraard noemden Odessa en Cash hun jongen al snel ‘Gee’, en soms ‘Gee-Gee’. Odessa noemde haar zoon ook wel ‘Woody baby’,²⁶ afgeleid van ‘Little Baby’. Maar ‘Gee-Gee’ was de bijnaam die echt bleef hangen – niet alleen in huis en niet alleen in zijn jeugd, maar in heel de West End en zijn leven lang.

Cassius was dol op avonturen. Hij kroop in de wasmachine, klom in de gootsteen en rende in de tuin achter de kip aan. Toen hij één of twee jaar oud was, deelde hij z’n eerste harde klap uit: per ongeluk sloeg hij zijn

moeder op haar mond en sloeg een tand los, die de tandarts later moest trekken. Toen Cassius drie jaar oud was, bleek hij al te groot voor zijn babybedje. Buschauffeurs wilden dat Odessa een kaartje kocht voor het kind: ze dachten dat hij vijf of zes was, terwijl hij nog maar drie of vier was en nog gratis mocht meerijden. Odessa was er de vrouw niet naar om in discussie te gaan met autoriteiten en betaalde de chauffeur zonder morren.

Vanaf het begin wist Odessa dat haar beide zoons voorlijk waren, en dan vooral Cassius. Van regels trok hij zich weinig aan en bang voor straf was hij niet. Die rebelse houding en grootspraak had hij van zijn vader, zoals hij z'n warmte en vrijgevigheid van zijn moeder erfde. Als Rudy in moeilijkheden raakte, waarschuwde Cassius zijn ouders dat Rudy *zijn* baby was en dat niemand *zijn* baby ging slaan. Daarna nam hij Rudy bij de arm en dribbelde met zijn kleine broertje de slaapkamer van z'n ouders uit.

Geduld was niet zijn sterkste punt. Toen Cassius naar de zwarte Virginia Street Elementary School ging, gaf Odessa hem elke dag een lunchpakket mee. Dat at hij op terwijl hij naar school liep – al had hij thuis net een stevig ontbijt achter de kiezen. Sommige kinderen waren bang dat ze, wanneer ze hun lunch nog voor school opaten, later honger zouden krijgen, maar daar had Cassius geen last van. Hij ging ervan uit dat hij wel een oplossing zou vinden, en dat gebeurde doorgaans ook: hij haalde z'n vrienden tussen de middag over hun lunch met hem te delen. Om dit probleem op te lossen kreeg Cassius van Odessa geen lunchpakket meer mee, maar gaf ze hem geld om in de schoolkantine een warme lunch te kopen. Maar met Cassius viel niet te spotten. Hij gebruikte het geld van z'n moeder om het lunchpakket van zijn vriend Tuddie te kopen en at dat op weg naar school op.²⁷

Toen Cassius zeven of acht jaar oud was, werd hij de leider van een groep jongens die altijd op zoek waren naar een verzetje. Odessa keek dan door de hordeur en zag haar oudste zoon op de betonnen veranda staan, als een politicus op een spreekgestoelte, terwijl hij z'n jeugdige volgelingen vertelde wat hij vandaag voor hen in petto had. Zodra Rudy oud genoeg was om mee te doen, werd hij het evenbeeld van zijn broer, en diens belangrijkste rivaal. 'We waren net tweelingen,'²⁸ herinnerde Rudy zich jaren later. Voor de lol ging Cassius soms in de 1,80 m brede ruimte tussen hun huis en dat van de burens staan en liet Rudy dan stenen naar hem gooien. Rudy gooide zo hard als hij kon terwijl zijn oudere broer sprong, wegdook en ontweek. De jongens knikkerden, kaartten en speelden verstoppertje, waarbij Cassius

zijn jongere broertje zelden liet winnen.²⁹ Als ze cowboytje en indiaantje speelden, was Cassius de cowboy – altijd.

De jongens werden gepest en uitgescholden, en niet alleen omdat ze zo druk waren en de aandacht op zich vestigden, maar ook omdat ze ongewoon grote hoofden hadden.³⁰ ‘Schat,’ herinnerde zich hun tante Mary Turner, ‘die jongens hadden grote hoofden, dat kan ik je wel zeggen. Dan zaten ze op de stoeprand met knikkers te spelen of ze waren een of andere straatspelletje aan het doen, en dan slopen een of twee andere kinderen achter hun rug naar hen toe en stootten die twee hoofden tegen elkaar. *Tok!* De kinderen renden snel weg, met Rudy en Cassius op hun hielen. Daar hadden ze de grootste lol om. Maar toen de jongens wat groter werden, hielden ze daarmee op. Cassius en Rudy konden de meeste jongens in de buurt gemakkelijk aan, omdat ze zo snel en zo enorm groot waren. Uiteindelijk werden hun lichamen zo groot dat hun grote hoofden niet meer zo opvielen.’

Kort daarna waren het Cassius en Rudy die de kleinere kinderen plaagden en teisterden. Ze leenden fietsen van kleinere kinderen en hielden die urenlang. ‘Ze waren niet gemeen of zo,’ zei hun tante. ‘Maar ze vonden zichzelf de geweldigste wezentjes die er waren. Cassius vond dat er geen betere broer bestond dan Rudy, en Rudy dacht net zo over Cassius.’

Vrienden die met de Clay-broers opgroeiden in de West End herinneren zich dat Cassius hard kon rennen en dat hij wel sportief was, maar niet echt getalenteerd. Zwemmen kon hij helemaal niet.³¹ Hij vond het wel aardig om mee te doen met softballen of *touch football*, maar echt dol op die sporten was hij niet.

‘Die Gee rende maar rond en bracht me voortdurend in de problemen,’³² zei z’n klasgenoot en buurjongen Owen Sitgraves. ‘We verstopten ons vaak in de steeg achter de bloemenzaak van Kinslow en rolden dan oude autobanden de straat op, vlak voor de passerende auto’s, zodat ze moesten stoppen. Op een keer bleef zo’n band vastgeklemd zitten onder een auto. Wij renden de andere kant van de steeg uit, liepen rond een paar huizen en kwamen terug om te kijken wat er aan de hand was. De vrouw stapte haar auto uit. Ze zei: “Jongens, ik betaal jullie ieder twee dollar als je die band onder m’n auto vandaan haalt.” Dus wij haalden de krik uit haar kofferbak en haalden die band onder haar auto vandaan.’ Een andere keer vonden Owen en Cassius een oude bloes in een steeg en propten die vol met

afval. Daarna gooiden ze de bloes door het open raam van een voorbijrijdende bus. ‘Een man in een wit zomerpak – ik denk dat hij een afspraakje had – stormde de bus uit en rende achter ons aan, helemaal van 34th Street en Virginia Street tot aan de Cotter Homes, maar wij waren te snel voor hem... Ik voel me er nog steeds bezwaard over. Hij zag er echt piekfijn uit.’

Cassius was dol op vrolijke en wrede grappen. Op een dag hakte hij de pruimenboom van zijn vader om.³³ Hij kon het geluid van een sirene zo goed nadoen dat automobilisten hun auto langs de kant van de weg parkeerden en hun nek uitstaken om te kijken waar de politieauto reed.³⁴ Hij plukte tomaten uit de groentetuin van de familie en gooide ze over de schutting van het huis van een onderwijzer, waardoor de gasten op het feestje van die onderwijzer nat gespetterd werden. Hij bond een touwtje aan de gordijnen van de slaapkamer van zijn ouders, rolde dat uit door het halletje tot aan zijn eigen slaapkamer en wachtte tot zijn ouders in bed lagen om vervolgens de gordijnen te doen ritselen. Hij sloeg een laken om zich heen en sprong uit een donkere hoek tevoorschijn om zijn moeder te laten schrikken. Geen uitbrander of straf kon hem ervan weerhouden.

‘Ik liet ze elke dag een middagslaapje doen,’³⁵ herinnerde Odessa zich, ‘en op een dag zei hij tegen Rudy: “Rudy, luister. Wij zijn te groot geworden om middagslaapjes te doen.” Ze hebben nooit meer een middagslaapje gedaan.’

Wanneer de jongens al te ongehoorzaam waren, stuurde Odessa hen naar de badkamer, waar Cash Cassius en Rudy een voor een over de knie legde en een pak slaag gaf. De bestraffingen hadden geen enkel effect op Cassius’ gedrag. ‘Cassius jr. was altijd als eerste aan de beurt.’³⁶ Hij kreeg zijn pak slaag en meteen daarop ging hij naar buiten om opnieuw kattenkwaad uit te halen! Odessa onderbrak haar verhaal even om te lachen toen ze dit verhaal vertelde aan Jack Olsen, die haar in 1966 interviewde voor een verhalenreeks in *Sports Illustrated*. ‘Hij was een heel bijzonder kind.’

Wanneer de vrienden van Cassius de pret beschrijven die ze in hun jeugd hadden, vergeten ze nog weleens melding te maken van de talloze manieren waarop rassendiscriminatie en vooroordelen een schaduw over hun leven wierpen. Deels is dat misschien te verklaren uit het feit dat de vrienden en burens van Cassius Clay discriminatie vanzelfsprekend achtten – zo diep was het verankerd in hun dagelijkse activiteiten. Maar het kan ook komen doordat de zwarten in Louisville eind jaren veertig en begin jaren vijftig ervan overtuigd waren dat ze er minder slecht vanaf kwamen dan andere

zwarte Amerikanen, en dat ze het voorrecht hadden in een stad te wonen waar 'een beschaafdere vorm van racisme'³⁷ werd geïmplementeerd, aldus de uit Louisville afkomstige historicus Tom Owen.

Hoewel de meerderheid van de inwoners van Kentucky sympathiseerde met de Confederatie, scheidde Kentucky zich tijdens de Burgeroorlog niet af van de Unie. In Louisville vonden tussen 1865 en 1930 geen rassensrellen en lynchpartijen plaats. In tegenstelling tot hun soortgenoten in het Zuiden kregen de zwarte inwoners van Louisville vanaf het begin van de jaren zeventig van de 19de eeuw stemrecht, en dat bleef zo.³⁸ De blanke bestuurders van Louisville toonden geregeld en schijnbaar oprecht betrokkenheid bij de leefomstandigheden van hun zwarte stadgenoten en gaven flink wat van hun geld uit ten behoeve van projecten voor zwarten. Als tegenprestatie verwachtten die blanke bestuurders uiteraard, net als de slaveneigenaars van wie ze afstamden, dat de zwarten zich passief zouden opstellen en hun tweederangs positie zonder protest of opstandigheid zouden aanvaarden.

Sommige blanke gemeentebestuurders gedroegen zich paternalistisch: ze beweerden dat de zwarten uit Louisville zonder de juiste begeleiding en hulp hun oude barbaarse Afrikaanse gewoonten weer zouden aannemen. Veel blanke inwoners van Louisville beschouwden rassenscheiding als wettelijk, natuurlijk en onvermijdelijk. Anderen waren vooruitstrevender en oprechter in hun wens om te helpen. Robert W. Bingham, eigenaar van de *Louisville Courier-Journal*, zat in het bestuur van lokale afdelingen van de Urban League en de Commission on Interracial Cooperation. Joodse leiders, onder wie de familie van Louis Brandeis, rechter bij het Hoogerechtshof, werkten voor vrijwilligersorganisaties die zwarte buurten onder hun hoede namen. Vooraanstaande lokale blanke advocaten streden tegen discriminatie op de huizenmarkt.

Zwarte en blanke journalisten die de stad in de jaren veertig en vijftig bezochten, stelden vrijwel unaniem vast dat zwarten in Louisville beter werden behandeld dan die in het diepe Zuiden en in veel steden in het Noorden. Meestal vergaten ze te vermelden dat zwarten vaak geen gelijke rechten hadden op het terrein van huisvesting, onderwijs, werkgelegenheid en zorg – want dat was vanzelfsprekend. Ze schreven niet dat zwarten weliswaar kleding mochten kopen in de grote warenhuizen in de stad, maar dat ze die niet mochten passen – want dat was nu eenmaal de gebruikelijke gang van zaken. Ook lieten ze na te zeggen dat veel rijke blanken die de

zwarte zaak een warm hart toedroegen, dit deden om te voorkomen dat de zwarte gemeenschap een opstand zou ontketenen – want dat was sowieso wel duidelijk.

Voor de jonge Cassius Clay was het onmogelijk niet op te merken dat er in feite twee Louisvilles waren: een voor de zwarten en een voor de blanken. Voor de zwarten waren de beste scholen, de beste winkels en de beste ziekenhuizen verboden terrein. Dat gold ook voor de meeste sociëteiten en banken. Zwarte bioscoopbezoekers waren slechts in een klein aantal grote zalen in het centrum welkom, en dan nog mochten ze alleen maar plaatsnemen op het balkon.

‘Bird,’ vroeg Cassius wanneer ze de stad in gingen, ‘waar werken de gekleurde mensen? Bird, wat hebben ze gedaan met de gekleurde mensen?’³⁹

Het antwoord was duidelijk, al was dat aan een kind niet gemakkelijk uit te leggen. De economie in Louisville bloeide op in de jaren na de Tweede Wereldoorlog: er kwamen duizenden nieuwe productiebanen beschikbaar. Sigarettenfabrieken, stokerijen en bandenfabrieken boden vaste betrekkingen, hoewel zwarte arbeiders gewoonlijk minder betaald kregen dan blanke en gewoonlijk geen promotie aangeboden kregen. In 1949 was het gemiddelde jaarinkomen voor zwarte werknemers in Louisville \$1251, terwijl dat voor blanken bijna het dubbele was: \$2202.⁴⁰ Zwarte werknemers kregen de vuile en gevaarlijke baantjes, niet alleen de minder betaalde. Vaak werkten zwarte mannen in dienst van blanke mannen als ober, loopjongen of schoenpoetser, waarbij onderdanigheid niet alleen een arbeidsvoorwaarde was, maar ook noodzakelijk om te overleven. Voor zwarte vrouwen waren de vooruitzichten nog beroerder. Een handjevol had een baan als secretaresse, kapster of onderwijzeres, maar 45 procent van alle zwarte vrouwen die werkten in Louisville deed hetzelfde als Odessa Clay: ze liepen of gingen per bus naar de betere buurten, waar ze de hele dag kookten en schoonmaakten voor blanke gezinnen – waarbij ze hun identiteit ontleenden aan blank-racistische willekeur. Met de etensrestjes die ze mee naar huis mochten nemen konden ze hun gezinnen voeden, en met het geld dat ze verdienden konden ze niet alleen de boodschappen, maar ook hun gebedenboeken voor in de kerk betalen.

Volgens de herinneringen van zijn moeder trok Cassius al heel snel een genadeloze conclusie: de wereld was er voor de blanken. Hij begreep dit al lang voordat hij het kon begrijpen: wanneer hij zag dat zijn moeder thuis-

kwam, uitgeput nadat ze zich had uitgesloofd voor blanke gezinnen, en daarna moed verzamelend om haar eigen gezin te verzorgen.

Toen Cassius nog een kind was en nog moest leren hoe de maatschappij onderscheid maakte tussen de verschillende rassen en hoe belangrijk die verschillen waren, vroeg hij zijn moeder weleens of ze blank of zwart was. Ze was immers veel lichter gekleurd dan haar echtgenoot. Maar Odessa was niet lichtgekleurd genoeg om door te gaan voor een blanke, en dat probeerde ze ook niet. De tint van haar huid en de genetische invloed van haar blanke voorouders speelden nauwelijks een rol in haar dagelijkse bestaan. Gezien de wetten en gebruiken in Kentucky en de Verenigde Staten van Amerika waren de Clays zwart – of ‘gekleurd’, zoals de gebruikelijke term in die tijd luidde – en die betiteling bepaalde waar ze konden eten, waar ze hun boodschappen konden doen, waar ze konden werken, naar welke school ze hun kinderen konden sturen, waar ze konden wonen, hoe ze behandeld werden wanneer ze de wet overtraden of daarvan werden beschuldigd, met wie ze trouwden, hoe ze verzorgd werden wanneer ze ziek werden en waar ze begraven werden wanneer ze stierven. Cassius wist dat hij mocht spelen in Chickasaw Park, Ballard Park en op Baxter Square, maar niet in Iroquois Park, Shawnee Park, Cherokee Park, Triangle Park, Victory Park of op Boone Square.⁴¹

Overall waren tekenen van ongelijkheid. Het aantal moorden onder zwarten in Louisville lag halverwege de jaren vijftig op 56 per 1000 inwoners; onder blanken bedroeg dat cijfer 3 per 1000. Het sterftecijfer met natuurlijke doodsoorzaak was voor zwarten 50 procent hoger dan voor blanken. Die cijfers zeiden misschien niet zoveel voor een jong, energiek ventje dat opgroeide in de West End, maar een veel opvallender misstand deed dat wel. En dat was Fontaine Ferry Park, het populairste pretpark van de stad. Het lag op loopafstand van het huis van de Clays aan Grand Avenue, en alleen blanken mochten erin. Tijdens weekends in de zomer gingen duizenden inwoners van Louisville er met de auto, de pont of de tram naartoe. Voor de zwarte kinderen die in de nabijgelegen buurten woonden, was het meer dan sneu dat ze er niet naartoe mochten – het was een regelrechte kwellung. De zwarte burens van het Fontaine Ferry Park hoorden de karretjes van de achtbaan ratelen, ze hoorden het opgewonden geschreeuw van de inzittenden. Ze roken het gloeiende vet, de gebakken broodjes en het gegrilde rundvlees. Ze zagen de lange rijen zonverbrande gezinnen die elke

avond in hun stationwagens het park verlieten. De boodschap wie er plezier mochten maken en wie niet, was overduidelijk.

‘Wij stonden bij het hek,’⁴² zei Rudy Clay, ‘maar we mochten er niet in.’

Toen Cassius Clay jr. nog een kleine jongen was, lag hij in bed te huilen en vroeg zich af waarom gekleurde mensen zo moesten lijden.⁴³ Hij vroeg waarom iedereen in zijn kerk zwart was, terwijl de portretten van Jezus blank waren – zelfs de portretten die zijn vader schilderde.

De jonge Cassius Clay hoorde ook veel over discriminatie van zijn grootvader Herman Heaton Clay, de man die rond de eeuwwisseling in de gevangenis had gezeten wegens moord. Herman schepte op dat hij in zijn jeugd een getalenteerde honkballer⁴⁴ was geweest – zo getalenteerd dat hij misschien wel professional was geworden als het honkbal in de hoogste divisies destijds toegankelijk was geweest voor zwarten. Herman Heaton Clay, Cash Clay en Cassius Clay jr. begrepen alle drie dat ze moesten leven met de gevolgen van de slavernij, dat het land was opgebouwd door middel van slavenarbeid, dat hun werk en hun identiteit hun ontnomen was en dat de slavernij een kastesysteem had nagelaten dat leidde tot een ingrijpend verschil tussen de levens van blanke en zwarte Amerikanen – in ieder geval in de nabije toekomst.

Herman stierf in 1954, toen zijn kleinzoon twaalf jaar oud was. Datzelfde jaar bepaalde het Hooggerechtshof van de Verenigde Staten in de zaak van *Brown vs. Board of Education* dat rassenscheiding op openbare scholen grondwettelijk verboden was. De reacties in het Zuiden kwamen snel en waren buitengewoon negatief. Sommige staten besloten meteen te stoppen met de financiering van geïntegreerde scholen. In Mississippi richtten blanke zakenlieden en politici de White Citizens Council op om integratie tegen te gaan en de witte superioriteit te verdedigen. Leaders van de Ku Klux Klan riepen hun aanhangers op de ‘verbastaardisering’ van het blanke ras die de integratie met zich mee zou brengen, te bestrijden. In de zomer na *Brown* reisde de veertienjarige Emmett Till van zijn huis in Chicago naar het Delta-stadje Money (Mississippi, 55 inwoners), om te gaan logeren bij z’n familieleden. Meer dan 500 zwarten in Mississippi waren gelyncht sinds de autoriteiten die cijfers in 1882 waren gaan bijhouden. De gouverneur van de staat had onlangs verklaard dat zwarten er geen stemrecht hadden. De moeder van Till, die er niet gerust op was haar zoon in de zomer van 1955 naar het Zuiden te sturen, waarschuwde dat hij zich moest gedragen zoals

de blanke inwoners van Mississippi dat van zwarte jongemannen verwachtten. Hij moest antwoorden met 'ja meneer', en 'nee meneer', en als het nodig was moest hij zich laten vernederen om confrontaties te voorkomen.

Maar net als Cassius Clay jr., die maar een half jaar jonger was, kon ook Emmett Till opvliegend zijn. Hij negeerde de waarschuwingen van z'n moeder. Op een dag stond Emmett in Money bij een kruidenier voor de deur en liet aan zijn vrienden een foto zien van zijn blanke vriendinnetje in Chicago. Een van de jongens vroeg of Emmett de winkel in durfde te lopen om een praatje te maken met de blanke caissière. Emmett nam de uitdaging aan. Toen hij de winkel uit liep, zei hij tegen de caissière: 'Dag, schatje.' Een paar dagen later braken de echtgenoot van de caissière en een andere man in het huis van Tills oom in en trokken Emmett uit zijn bed. Hij werd met een pistool geslagen en moest om vergeving smeken. Maar Emmett weigerde dat en werd door zijn hoofd geschoten. Zijn moordenaars gebruikten prikkeldraad om de ventilator van een ontkorrelmachine om zijn nek te binden en wierpen zijn lichaam daarna in de rivier de Tallahatchie. Een compleet blanke jury had slechts 67 minuten nodig om de aangeklaagden vrij te spreken. 'Als we niet waren opgehouden met het drinken van limonade,' zei een van de juryleden, 'had het niet zo lang hoeven te duren.'⁴⁵

Tills moeder stond erop dat de doodkist open zou staan, zodat de wereld het verminkte gezicht van haar jonge zoon zou zien. Het tijdschrift *Jet* publiceerde foto's van de begrafenis, die gebrandmerkt werden in het bewustzijn van vele zwarte Amerikanen. Till werd een martelaar voor de burgerrechten en inspireerde vele activisten. Kort na het proces tegen de moordenaars van Till weigerde Rosa Parks haar stoel op te geven in een bus in Alabama, een zaak die golven van protest ontketende.

Cash Clay liet zijn zoons foto's zien van het toegetakelde gezicht van Emmett Till. De boodschap was duidelijk: dit is waartoe blanken in staat zijn. Dit is wat er kan gebeuren met een onschuldige zwarte, een onschuldig kind, wiens enige misdaad bestaat in zijn huidskleur. Amerika was volgens Cash Clay niet eerlijk en zou dat ook nooit worden. Zijn eigen loopbaan vormde het bewijs. Hij had het talent om een groot kunstenaar te worden, nietwaar? Toch was hij nu al bijna 40 jaar oud en schilderde hij uithangborden voor een gering salaris, met weinig kans dat hij ooit zoveel zou verdienen dat hij zou kunnen wegvluchten uit het benauwde huisje met z'n vier kamers waar zijn gezin woonde. Alleen geld kon een zwarte de kans

geven op gelijkheid en respect, vertelde Cash zijn zoons.

Cassius Clay jr. knoopte de woorden van zijn vader goed in zijn oren. Op zijn dertiende had hij het niet over het veranderen van de wereld of over het verbeteren van het lot van zijn mensen. Hij had het niet over onderwijs en iets zinnigs doen met je leven. Hij had het, net als zijn vader, over geld verdienen.

‘Waarom zou ik niet rijk kunnen worden?’⁴⁶ vroeg de zoon eens aan z’n vader.

‘Kijk,’ zei de vader, en wees op de walnootkleurige hand van zijn zoon. ‘Daarom zul je niet rijk worden.’

Maar elke zoon denkt uiteindelijk dat hij verder kan komen dan zijn vader, dat hij niet verplicht is de lijn van z’n voorouders te volgen, dat hij niet geketend is aan die afstompende reeks voorbeelden uit het verleden waarover hij geen macht heeft – en Cassius Marcellus Clay jr. vormde daarop geen uitzondering. Al op jonge leeftijd had hij het erover dat hij een huis van 100.000 dollar wilde hebben op een heuvel, met mooie auto’s in de garage, met een chauffeur die hem zou vervoeren, en met een kok die zijn maaltijden zou bereiden. Hij zwoer dat hij een huis voor zijn ouders zou kopen, en ook eentje voor zijn broer. Voor noodgevallen zou hij een kwart miljoen dollar op de bank zetten.

In de zomer van 1955, de zomer van Emmett Till, wist hij al zo’n beetje hoe hij dat geld zou gaan verdienen.

3

De fiets

Op een achternamiddag in oktober 1954 reed de twaalfjarige Cassius op zijn fiets door het centrum van Louisville. Zijn broer zat op het stuur,¹ een vriend reed naast hem. Ineens begon het te regenen en de jongens zochten een schuilplaats. Ze haastten zich het Columbia Auditorium in, op South 4th Street 324.

De *Louisville Defender*, de zwarte krant van de stad, sponsorde een huishoudbeurs in de gehoorzaal. De zaal stond vol miraculeuze voorwerpen, met de laatste snufjes op het gebied van huishoudelijke apparaten. Bezoekers konden zich opgeven om prijzen te winnen, waaronder een Magic Chef-gasfornuis, een Hoover-stoomstrijkijzer en een RCA Victor-platen-speler.² In de jaren vijftig, toen de economie opbloede en huishoudelijk werk als strijken en stofzuigen door de nieuwe technologie iets minder lastig werd, deden zwarte gezinnen hun uiterste best de wonderbaarlijke apparaten te bemachtigen die door blanke gezinnen werden aangeprezen op tv en in tijdschriftadvertenties. Cassius was niet geïnteresseerd in de laatste keukensnufjes, maar de tentoonstelling bood een goede schuilplaats tegen de regen, en de jongens stortten zich met graagte op de gratis popcorn en snoep.³

Het regende de hele middag, en het goot nog steeds rond zeven uur 's avonds toen Cassius, Rudy en hun vriend de zaal uiteindelijk verlieten. Maar toen ze buiten kwamen, zagen ze dat hun fietsen gestolen waren. Ze liepen op en neer langs het blok, op zoek naar de dieven. Cassius begon te huilen, 'bang,' zei hij, 'als ik was voor wat mijn vader zou doen.'⁴

Cassius' fiets was een kerstcadeau: een Schwinn Cruiser Deluxe, rood-wit, met chromen spatborden, chromen velgen, banden met witte banen aan de zijkant en een grote, rode, raketvormige koplamp. Hij kostte 60 dol-

lar, dat is tegenwoordig zo'n 500 dollar. De Clays konden zich geen fietsen voor beide zoons veroorloven, dus Cassius en Rudy moesten dit exemplaar delen⁵ – een afspraak die Cassius het liefst zo vaak mogelijk vergat. Voor een jongen die in een van de kleinste huizen van zijn blok woonde, die tweedehands kleren droeg, die zo'n beetje de laagste cijfers van zijn klas haalde en die zich tot dusverre niet tot de beste sporters van zijn vrienden-groep kon rekenen, was de fiets een zeldzaam geweldig cadeau: het was een statussymbool, waarschijnlijk zelfs z'n enige.

Iemand zei tegen de radeloze jongens dat ze melding moesten maken van de gestolen fiets bij de politieagent die toevallig in de kelder van de gehoorzaal was. Ze renden terug naar het gebouw en stormden de trap af. Daar ontmoetten ze Joe Elsby Martin, een blanke, kale agent met een dikke neus, die een deel van z'n tijd bokskoach was. Martin had geen dienst. Hij was in de kelder bezig met het trainen van een groep amateurboksers, zwarten en blanken, en bijna allemaal tieners. In die sportzaal ging er een wereld open voor de jonge Cassius, aan een behoefte werd voldaan. De grote, lage zaal, de zware geur van zweet, de stoten van handschoenen tegen bokszakken, handschoenen tegen lichamen – een plek waar jonge mannen tekeer konden gaan met goedkeuring van een meelevende volwassene, waar de geordende en onrechtvaardige structuren van de buitenwereld niet bestonden. Die dingen betoverden Cassius Clay. Hij was zo overdonderd, herinnerde hij zich later, 'dat ik bijna mijn fiets vergat'.⁶

Cassius was woedend – 'een bom die op ontploffen stond,'⁷ zei Joe Martin – en zei dat hij degene die zijn fiets had gestolen wilde vinden om hem een flink pak slaag te geven.

Martin stond rustig te luisteren. Hij was een relaxte kerel die het grootste deel van zijn werkuren doorbracht met het legen van parkeermeters.⁸ Voor de grap noemden zijn collega-agenten hem 'sergeant', omdat Martin in de 25 jaar dat hij dienstdeed nooit de moeite had genomen het sergeants-examen te doen. Hij vond het prima om overdag zijn ronde te doen en 's avonds jonge boksers te trainen. Martin maakte voor het lokale televisiestation ook een tv-programma voor amateurboksers, *Tomorrow's Champions*, dat op zaterdagmiddag werd uitgezonden op WAVE-TV in Louisville.

Martin keek naar Cassius, naar die jongen van ruim 40 kilo, en vroeg: 'Kun jij boksen?'

Nee, zei Cassius. Hij had wel met zijn broer gevochten en was af en toe

betrokken geraakt bij een vechtpartijtje op straat, maar een paar bokshandschoenen had hij nog nooit aangehad.

‘Nou,’ zei Martin, ‘waarom kom je hier niet trainen?’¹⁰

Het lot is een samenloop van geluk en keuze. Geluk zorgde ervoor dat de jonge Cassius Clay terecht kwam in het trainingszaaltje van Martin, maar het was zijn keuze om terug te komen. Het was niet alleen het sportaspect dat Cassius fascineerde. Hij was altijd al overtuigd geweest van zijn kracht en zijn uiterlijk. Hij had altijd behoefte aan aandacht gehad. Hij had allang bedacht dat school hem geen rijkdom en roem zou gaan opleveren. Maar boksen? Boksen was altijd al een sport geweest die aantrekkelijk was geweest voor mensen die een uitweg zochten waar er geen uitweg was.

Cassius vond zijn fiets nooit meer terug, en een nieuwe kreeg hij ook niet. In plaats daarvan kochten zijn ouders voor hem een gemotoriseerde autoped,¹¹ waarmee hij vervolgens op hoge snelheid overal naartoe reed, dwars door het verkeer heen. Het was veel beter dan een fiets, want je hoefde niet te trappen. Jaren later, toen het verhaal werd verteld over de manier waarop de jonge bokser ooit was begonnen, vergat men meestal de nieuwe gemotoriseerde autoped te noemen. De gestolen fiets kwam steevast aan bod, maar ook de autoped was van belang. De autoped betekende dat de jonge Cassius niet werd gestraft voor het kwijtraken van zijn fiets: hij hoefde geen baantje te vinden en geld te verdienen om een nieuwe te kopen. In plaats daarvan beloonden zijn ouders hem met een veel fraaier exemplaar – waarmee misschien gezegd kan worden dat verantwoordelijkheid niet de belangrijkste waarde was in het gezin.

Niet lang nadat Cassius zijn fiets was kwijtgeraakt, zat hij thuis tv te kijken toen het gezicht van Joe Martin op het scherm verscheen. Hij stond in *Tomorrow's Champions* met een van z'n amateurboksers in een hoek. Dat was het enige geheugensteuntje dat Cassius nodig had om terug te gaan naar de sportschool.¹² Bij zijn tweede bezoek klom hij de ring in ‘met een wat oudere bokser’, zoals hij zich herinnerde in zijn autobiografie uit 1975, en hij werd volledig in elkaar gerost. ‘Binnen een minuut begon mijn neus te bloeden. Mijn mond deed pijn. Ik voelde me duizelig. Ten slotte trok iemand me de ring uit.’

Toen zijn hoofd weer helder was, ging Cassius aan het werk met Martin. Hij leerde hoe hij zijn voeten moest plaatsen, in welke hoek hij zijn lichaam moest houden ten opzichte van zijn tegenstander, waar hij zijn handen

moest houden om zijn hoofd te beschermen tegen klappen, hoe hij een stoot moest ontwijken, hoe hij een linkse jab en een rechtse *cross* moest slaan, hoe een opstoot, en hoe een hoek.

Ongeveer een maand later, op 12 november 1954, stapte hij de ring in voor zijn eerste amateurgevecht, een wedstrijd over drie ronden, twee minuten per ronde, tegen een blanke jongen die ongeveer even oud was als hij: Ronnie O'Keefe. Het gevecht werd uitgezonden op *Tomorrow's Champions*. De jongens kregen ieder drie dollar. De bokkers droegen 14 ounce-hand-schoenen en geen hoofdbescherming, 'en die jongens gingen er volledig voor,'¹³ herinnerde Joe Martin zich. Cassius won op een meerderheid van jurystemmen.

Uit niets bleek dat er een wonderkind de ring in was gestapt. 'Hij was een gewone bokser,' zei Martin.¹⁴ Maar kort daarop zag Martin zaken die hem wel bevielen, zaken die een trainer zijn bokser niet kan leren. Zo was Cassius snel: hij was snel met zijn handen en voeten en had uitstekende reflexen, die ervoor zorgden dat hij stoten kon ontwijken. Hij leek nooit moe te worden. Wanneer hij duizelig werd van een klap op zijn hoofd, herstelde hij snel. In plaats van weg te rennen door pijn of paniek, vocht hij terug: zijn wil was belangrijker dan zijn impulsiviteit.

Maar het boksen ontketende iets geheel nieuws in Cassius: ambitie. Zijn vader had hem vaak meegenomen naar zijn schilderklussen en had zijn zoon geleerd hoe je verf moest mengen en mooie letters moest schilderen, waarbij de tussenruimte tussen de letters altijd gelijk moest zijn. Maar de jongen had geen geduld voor dergelijk werk, en ook had hij nog geen fractie van het talent van zijn vader om een landschap of een portret te schilderen. Cassius jr. was goed in knikkeren en het ontwijken van stenen wanneer die naar hem werden gegooid,¹⁵ maar dat waren geen talenten waarmee hij het ver zou schoppen. School had hem altijd koud gelaten. Nu had hij voor het eerst iets gevonden wat hij echt wilde doen, iets anders dan de kwajongen uithangen, iets waarvoor hij wilde werken en waarvoor hij offers wilde brengen, iets waarmee hij op tv zou komen zodat God weet hoeveel mensen naar hem zouden kijken.

Het verhaal over de gestolen fiets van Cassius Clay zou later worden aangehaald als indicatie van zijn vastbeslotenheid en als een voorbeeld van de wonderlijke kracht van toevallige ontmoetingen, maar het draagt nog een bredere betekenis in zich. Was Cassius Clay een blanke jongen geweest,

dan had de diefstal van zijn fiets en de ontmoeting met Joe Martin even gemakkelijk kunnen leiden tot een carrière in de ordehandhaving als in een bokscarrière. Maar Cassius, die inmiddels al goed op de hoogte was van de groeven die bestonden in het Amerikaanse raciale landschap, wist dat een baan bij de politie geen veelbelovende mogelijkheid was. Dit onderwerp – wat blank Amerika de zwarten toestond en van hen verwachtte – zou hem zijn hele leven niet loslaten.

Toen ik twaalf was, wilde ik heel beroemd worden,¹⁶ zei hij jaren later. ‘Ik wilde wereldberoemd worden.’ De interviewer vroeg door: *waarom* wilde hij beroemd worden? Na even te hebben nagedacht kwam hij met een wat volwassener antwoord: ‘Zodat ik kon rebelleren, anders kon zijn dan alle anderen, iedereen die achter me stond kon laten zien dat je niet hoefde te kruipen, niemand z’n je-weet-wel hoefde te kussen om succes te hebben [...]. Ik wilde vrij zijn. Ik wilde kunnen zeggen wat ik wilde [...]. Ik wilde gaan waar ik wilde gaan. Doen wat ik wilde doen.’

Voor de jonge Cassius was het van belang dat boksen was toegestaan, dat het zelfs werd aangemoedigd, en dat het hem ongeveer evenveel aanzien gaf als de blanke jongens die met hem trainden. Elke dag kwam Cassius op weg naar de sportschool langs een Cadillac-dealer. Boksen was niet de enige manier voor hem om een van die grote, mooie auto’s uit de showroom te kopen, maar op dat moment leek dat wel zo. Het boksen bood uitzicht op een succesvolle carrière waarbij lezen en schrijven niet nodig was. En daarbij gaf de blanke man, in de persoon van Joe Martin, er zijn goedkeuring aan. Je verkreeg er respect door, je werd gezien, het leverde macht op en je kon er geld mee verdienen.

Het boksen overtrof de rassenkwestie op een wijze die hoogst ongebruikelijk was in de jaren vijftig, toen zwarte Amerikanen slechts beperkte zeggenschap hadden over hun economische en politieke omstandigheden. Meer dan andere sporten bood het boksen zwarte atleten de mogelijkheid onder gelijke voorwaarden te strijden met blanke sporters, openlijk hun kracht en zelfs superioriteit te tonen en in relatief gelijke mate geld te verdienen. James Baldwin schreef in *The Fire Next Time* dat veel zwarten uit de generatie van Clay ervan overtuigd waren dat het volgen van een opleiding en geld sparen nooit voldoende zouden zijn om respect te verdienen. ‘Je had een handvat nodig, een breekijzer, een middel om ontzag af te dwingen,’¹⁷ schreef Baldwin. ‘Het was volkomen duidelijk dat de politie

je zou afranselen en je vast zou zetten zolang ze ermee weg zou komen, en dat alle anderen – huisvrouwen, taxichauffeurs, liftbedienden, afwassers, barkeepers, advocaten, rechters, artsen en kruideniers – je altijd zouden gebruiken als uitlaatklep voor frustraties en vijandelijke gevoelens – zelfs in hun meest edelmoedige bui. Redelijke en beschaafde principes, christelijke naastenliefde – niets kon dat soort mensen ertoe overhalen je te behandelen zoals ze zelf behandeld zouden willen worden. Alleen de angst dat jij krachtig genoeg zou zijn om terug te slaan zou dat kunnen bewerkstelligen, of in ieder geval zou het lijken alsof dat zo was – en dat was (en is) al meer dan genoeg.’ Een handvat. Een breekijzer. Een middel om ontzag af te dwingen. Voor de jonge Cassius Clay bleek het boksen een schot in de roos.

Hij ging hardlopen bij wijze van oefening. Hij had voor school kunnen gaan hardlopen, of erna, maar dat deed hij niet. Hij rende *naar* school. In zijn jaren later verschenen autobiografie omschreef hij die gewoonte als ‘hardlopen tegen de bus’.¹⁸ Maar hij had een bijzondere manier van hardlopen. Eerst wachtte hij met de andere kinderen uit zijn buurt op de bus op Greenwood Avenue. Als de andere kinderen instapten en de bus zijn route over Greenwood in oostelijke richting vervolgde, rende Cassius ernaast, gekleed in zijn schoolkleding en op z’n schoolschoenen, terwijl de felle zon in z’n ogen prikte. Wanneer de bus stopte voor een stoplicht of om passagiers te laten instappen, stopte Cassius ook. Hij stopte opnieuw wanneer zijn vrienden uitstapten bij 28th Street, waar hij samen met hen wachtte op de bus naar Chestnut Street.¹⁹ Zodra die bus arriveerde, begon hij weer te rennen. Hij rende hard, over uitgesleten wegen die vol gaten en scheuren zaten, langs huizen waarvan het leek alsof hoogstens de afbladderende verfresten ze nog overeind hielden – totdat het veelbelovende centrum van Louisville in zicht kwam, met zijn grote banken, betoverende autoshowrooms en neonverlichte bioscopen. Tegen die tijd had Cassius het warm, zijn hemd plakte tegen zijn rug. Maar de kinderen in de bus wisten dat Cassius hardliep om aandacht te trekken én om te oefenen. Hij rende niet op zijn hardst en een echte wedstrijd was het niet, want hij had die gemakkelijk kunnen winnen als hij niet was gestopt om zijn vrienden te vermaken op de momenten dat de bus halthield. ‘Soms sprong hij op de bus, dan hield hij zich vast aan het raam en reed gratis een of twee blokken mee,’ herinnerde Owen Sitgraves zich. Met zijn vingers stevig rond de raamlijst gekruld en zijn benen een paar centimeter boven het asfalt bungelend

keek Cassius dan omhoog naar z'n vrienden en lachte. 'Maar je moest wel oppassen dat de buschauffeur niet uit z'n raam keek en je in de gaten kreeg,' zei Sitgraves lachend.²⁰

Cassius zag er met zijn lange ledematen, zijn x-benen en zijn slanke postuur uit als een veulen. Maar hij was vastbesloten groter en sterker te worden. Bij het ontbijt verorberde hij twee liter melk met twee rauwe eieren erdoorheen. Priklimonade, verklaarde hij, was voor een sporter net zo slecht als alcohol of sigaretten, en hij bezwoer dat hij er voor altijd af zou blijven. Misschien probeerde hij met die ascetische levensopvatting te bewijzen dat hij superieur was aan zijn vader, die bijna elke dag dronk²¹ en van wie gezegd werd dat hij lui was. Wellicht begreep hij dat discipline een krachtbron was die Cassius sr. moest ontberen. Maar het kan ook dat hij het gewoon prettig vond om in de spiegel naar zijn spieren te kijken, zoals zijn broertje Rudy zei.²²

'Het was bijna onmogelijk om hem te ontmoedigen,' zei Joe Martin. 'Hij was met afstand de hardste werker van alle jongens die ik onder mijn hoede heb gehad.'²³

Cassius genoot van de aandacht die het boksen met zich meebracht. Ineens had hij een identiteit. Hij had iets om over op te scheppen. Hij was een sportman. Hij was de jongen die een wedstrijd liep tegen de bus, de jongen die knofflookwater dronk omdat dat zijn bloeddruk laag zou houden. En niet lang daarna vertelde hij mensen die hij helemaal niet kende (want zijn vrienden wisten het al) dat hij niet alleen een professionele bokser wilde zijn, maar dat hij wereldkampioen zwaargewicht wilde worden, een bekentenis die even belachelijk moet hebben geklonken als die van het kind dat zegt dat het president van de Verenigde Staten wil worden.

Voorafgaand aan zijn vrijdagavondwedstrijden ging hij langs de deuren om de mensen te vertellen dat hij bokste en dat ze moesten kijken. Niemand had hem verteld zoiets te doen, en het was in die tijd iets volkomen nieuws.

'Ik ben Cassius Clay,' zei hij dan. 'Ik boks vanavond en dat komt op tv. Ik hoop dat u gaat kijken.' Op een keer liep hij door een buurt ergens tussen zijn huis en het centrum. Hij klopt op een deur en werd begroet door Joe Martin. De twee moesten erom lachen, maar Martin beschouwde dit wel als een teken van de toewijding die de jongen aan de dag legde.

'Je kunt rustig zeggen dat Cassius in zichzelf geloofde,'²⁴ zei Martin.

In 1954 nam het boksen een centrale positie in de Amerikaanse cultuur in. Voor sportliefhebbers was er geen wedstrijd belangrijker dan een gevecht om het wereldkampioenschap zwaargewicht, en geen sportman dwong meer respect af dan een topbokser uit de zwaargewichtsklasse. Alleen topboksers werden de rest van hun leven overal waar ze zich vertoonden betiteld als *champ*. De kampioen zwaargewicht was een god, hij was ontzagwekkend, hij was een toonbeeld van mannelijkheid en moed tegen wie de hele wereld vol bewondering en respect opkeek – tenzij hij zwart was, want in dat geval lag het iets ingewikkelder.

In die fase in de jeugd van Cassius Clay was Rocky Marciano de kampioen zwaargewicht. Marciano had een platte neus, een stierennek, brede schouders en een gezicht dat evenzeer door de opgelopen klappen als door zijn eigen DNA was gevormd. Marciano, die 1,78 m lang was en 85 kilo woog, was niet uitgesproken fors. Ook was hij niet uitgesproken snel. Maar hij viel zijn tegenstanders continu aan en sloeg hard. Bijna negen op de tien boksers die hij tegenover zich kreeg, gingen knock-out. Marciano, die was geboren onder de naam Rocco Francis Marchegiano, was het soort bokser waar Amerikanen graag voor juichten: hij was de zoon van Italiaanse immigranten, die zijn spieren had gekweekt met het graven van greppels en het verslepen van ijs, en die zijn land in de Tweede Wereldoorlog twee jaar had gediend.

Voorafgaand aan Marciano was de zwaargewichtstitel vijftien jaar lang in handen van zwarte boksers geweest. Marciano won het wereldkampioenschap door Jersey Joe Walcott te verslaan, die de titel had overgenomen van Ezzard Charles, die op zijn beurt de titel had opgeëist toen Joe Louis met boksen was gestopt. De aanspraak op de titel zette hij later kracht bij door Louis te verslaan toen die in 1950 toch weer met boksen was begonnen.

Joe Louis was twaalf jaar lang regerend wereldkampioen zwaargewicht geweest, langer dan welke kampioen ook in de geschiedenis van de boksport, en in die twaalf jaar groeide hij uit tot de populairste zwarte in de geschiedenis van Amerika. Toen hij in 1934 voor het eerst de aandacht trok van boksliefhebbers was hij twintig jaar oud, knap, met een lichte huid, en hij was rustig. Bokspromotors deden er alles aan om hem te presenteren als een heilzame jongen: de beleefde zwarte die een passend respect voor blanken aan de dag wist te leggen. Louis hield van zijn moeder en hij hield van de Bijbel, althans, dat schreven zijn publiciteitsagenten en dat schreven

de blanke dagbladjournalisten. Om er zeker van te zijn dat deze geweldige bokser ook buiten de ring een vlekkeloos imago zou houden, leefde Louis volgens een aantal strikte, door zijn managers opgestelde richtlijnen: hij mocht nooit worden gefotografeerd met een blanke vrouw, hij mocht nooit in z'n eentje naar een nachtclub, hij mocht zich niet verkneukelen over een neergeslagen tegenstander, hij mocht zijn armen niet in de lucht steken als hij had gewonnen en hij mocht in interviews niet opscheppen over zijn talent. Hij was geen Sambo, de lachende, schuifelende paljas die je in Amerikaanse zwarte variétéschows zag, maar een volledig vrij man met een eigen wil was hij ook niet. Hij was *Good Joe*, de zwarte die zijn plaats kende en blij was met de mogelijkheden die blank Amerika hem had geboden.

De Amerikaanse economie had toen een diepe depressie doorgemaakt. Het fascisme stak de kop op in Europa. Amerika was toe aan een nieuwe boksheld, en Louis had de kracht en het talent daarvoor. *His only sin was in his skin* (zijn enige zonde was z'n huidskleur), om een liedje te parafaseren dat bekend werd door Louis Armstrong – ook al een zwarte man die de goedkeuring van blanke Amerikanen kon wegdragen, deels omdat hij hen niet leek te verachten. En vooral dat was wat blanke Amerikanen van Joe Louis verwachtten. Hij mocht boksen, hij mocht kampioen worden, hij mocht zelfs blanken tot bloedens toe bewusteloos slaan, maar hij moest wel onthouden dat de blanken superieur waren en altijd zouden blijven, en hij moest onthouden dat zijn status als Amerikaanse held slechts voorlopig was. Van zwarten als Joe Louis en Louis Armstrong werd verwacht dat ze een vertegenwoordiger van hun volk zouden zijn, maar die rol legde een onmogelijk zware druk op hun schouders. Welke kenmerken van het zwart-zijn moesten ze precies tonen? Alleen die kenmerken die bij blanken in goede aarde vielen? Hoe moesten zij als rolmodel fungeren terwijl ze tegelijk zichzelf moesten zijn en de vrijheid moesten hebben om te zeggen wat ze wilden? Vóór Joe Louis had een andere zwarte bokser, Jack Johnson, gefaald voor de blanken als zwarte ambassadeur. Toen Jack Johnson aan het eind van de jaren negentig van de 19de eeuw was begonnen met boksen en winnen, was er nog nooit een zwarte wereldkampioen zwaargewicht geweest. Alleen al het idee was voor veel blanken een regelrechte belediging. 'Elke bokser die met een neger de ring in stapt, heeft wat mij betreft z'n respect verspeeld,' zei John L. Sullivan, de laatste kampioen zwaargewicht uit de tijd dat er nog met de blote vuisten werd gevochten.²⁵

Toen Jack Johnson en andere zwarte boksters opstonden, vormden ze niet alleen een bedreiging voor blanke kampioenen, ze vormden ook een bedreiging voor allerlei uitgesproken standpunten over rassenkwesties. ‘Wij bevinden ons te midden van een groeiende dreiging,’ schreef Charles A. Dana, uitgever van de *New York Sun*, in 1895. ‘De zwarte man bereikt in hoog tempo de hoogste posities in de sport, en vooral in de bokssport. We bevinden ons midden in een zwarte opstand tegen het blanke overwicht.’²⁶

Jack Johnson was de nachtmerrie waaruit blanke racisten badend in het zweet wakker werden. Hij was groot, hij was zwart, hij was strijdlustig. Wanneer hij werd geprovoceerd, provoceerde hij terug. Hij stelde de natuurlijke orde op de proef, en hij was slim genoeg om te beseffen hoezeer hij de mensen die aan de macht waren daarmee tartte. Hij voorspelde de uitslagen van zijn wedstrijden. Hij maakte zijn tegenstanders belachelijk. Ondanks alles wat de Amerikaanse geschiedenis tot dan toe had geleerd, kwam Johnson tot de conclusie dat zijn huidskleur en afkomst hem er niet toe konden verplichten te kruipen of terug te deinzen voor de blanke meester. In 1908 verwierf Johnson na een reeks overtuigende overwinningen het recht de kampioen uit te dagen, de blanke Duits-Canadese bokser Tommy Burns. Johnson provoceerde Burns en sloeg hem vervolgens in de veertiende ronde knock-out. Vrijwel meteen daarna begon de zoektocht naar een blanke bokser die de natuurlijke orde kon herstellen. Maar het was moeilijk Johnson te verslaan. In 1910 versloeg hij Jim Jeffries, de zogenoemde ‘Grote Blanke Hoop’. In de zwarte gemeenschap werd de overwinning groots gevierd – waarop direct vergeldingsacties volgden van blanke bendes.

Johnson behield zijn titel bijna zeven jaar, en hoe meer hij won, hoe schaamtelozer hij zich begon te gedragen – alsof het wereldkampioenschap in het zwaargewicht zijn superioriteit bewees. Hij droeg dure juwelen en lange bontjassen. Hij trad op in variétévoorstellingen. Hij maakte zijn critici met de grond gelijk. Hij ging openlijk om met blanke vrouwen, van prostituees tot welgestelde getrouwde vrouwen, van wie hij er uiteindelijk drie zou trouwen. Johnson groeide uit tot de meest gevierde en meest gehate zwarte van zijn tijd. Hij werd weggepest uit het land, en toen hij terugkwam werd hij de bak in gegooid omdat hij er, volkomen ten onrechte, van beschuldigd werd dat hij een vrouw de staatsgrens over had gebracht ‘met immorele bedoelingen’.

Jack Johnson toonde dat de boksring een speciale plaats in de Ame-

rikaanse maatschappij innam – een soort altaar, waar normale regels en overtuigingen niet altijd standhielden. In 1910 kon een zwarte man in een boksring tijdens een officiële wedstrijd de hersens van een blanke inslaan zonder dat hij daarvoor naar de gevangenis hoefde of gelyncht werd. In een boksring kon de ene man de andere vermoorden zonder dat hij werd beschuldigd van moord. En het was die ruimte die Jack Johnson nodig had om de toekomst van Amerika te doen ontvlammen.

In de daaropvolgende jaren toonden zwarte Amerikanen zich steeds openlijker strijdvaardig in hun verzet tegen zuidelijke rassenscheiding en noordelijke discriminatie, en de schijnbaar eindeloze reeks beledigingen en schijnheiligheden die vervat waren in het Amerikaanse credo dat alle mensen gelijk geboren zijn. Maar het zou nog zo'n 50 jaar duren voordat een andere zwarte bokser de Amerikaanse rassenregels op krachtige wijze aan de kaak zou stellen. Toen zijn tijd eindelijk was gekomen, zou ook die bokser terechtgewezen worden wegens zijn respectloze gedrag en gebrek aan onderdanigheid. Ook die bokser zou gestraft worden door zijn regering en zijn blanke landgenoten zouden hem trakteren op een niet aflatende stroom van woeduitbarstingen.

‘Langzaam maar zeker begon ik het imago van Jack Johnson te waarderen,’ zei Cassius Clay altijd. ‘Ik wilde rauw, stoer en arrogant zijn: de neger waar die blanken niet dol op waren.’²⁷

‘Elke dag was hemels’

Op een warme augustusavond in de zomer van 1957 vertrok agent Charles Kalbfleisch van het politiebureau in Louisville naar een gevalletje huiselijk geweld op Grand Avenue 3302 in de West End in Louisville. Toen Kalbfleisch daar aankwam, trof hij Cassius Clay met een bloedend been aan. De slungelige vijftienjarige jongen zei dat zijn vader hem met een mes had gestoken.¹ Zijn moeder bevestigde zijn verklaring.

Toen Kalbfleisch jaren later werd geïnterviewd over het huiselijk geweld, zei hij niet wat de aanleiding voor de steekpartij was geweest. Hij kon zich niet herinneren of de wond zich in de kuit of de dij bevond, en ook niet of het het linker- of het rechterbeen was geweest, alleen dat het een kleine verwonding was geweest en dat hechten niet nodig was. Gezien het feit dat gevallen van huiselijk geweld bijna nooit tot veroordelingen leidden wanneer het zwarte gezinnen betrof, besloot de blanke agent dat het arresteren van Cassius Clay sr. zonde van de tijd zou zijn. ‘Ze zouden elkaar de nek omdraaien,’ zei Kalbfleisch, verwijzend naar de zwarte mannen en vrouwen die betrokken raakten bij huiselijk-gewelddelicten. ‘En wanneer je twee of drie maanden later in de rechtbank staat, zijn ze alles vergeten.’²

De politie van Louisville kende Cash al aardig goed op dat moment. In de loop van de jaren had ze al enige malen gereageerd op klachten van Odessa dat haar man haar had geslagen, gewoonlijk nadat hij had gedronken. De politie had Cash een aantal malen gearresteerd, wegens rijden onder invloed en verstoring van de openbare orde na een wilde nacht in de Dreamland of in Club 36. Hij had nooit in de bak gezeten, wat hij goeddeels te danken had aan zijn advocaat Henry Sadlo, een blanke die toevallig ook de bestuursvoorzitter was van de boksbond van de staat Kentucky. Er waren meer aanvaringen met de politie geweest waarbij hij nog net niet werd gearresteerd, en ook waren er aan-

wijzingen voor problematisch gedrag die überhaupt niet werden opgemerkt. Maar bovenal was Cash Clay een zware drinker en een rokkenjager. ‘Hij ging vaak met mijn tante mee,’³ zei Howard Breckenridge, die opgroeide in de wijk Little Africa in Louisville. ‘Om eerlijk te zijn ging hij vaak met twee van mijn tantes mee.’ Cash Clay versierde het liefst de molligste vrouw in het café, maar vaak genoeg liep het uit op een knokpartij met de grootste en sterkste man.

Gedurende drie dagen nadat hij gewond was geraakt aan zijn been ging de jonge Cassius niet naar de boksschool waar hij trainde. Zijn leraar, Joe Martin, werd ongerust. ‘Ten slotte kwam hij binnen,’ zei Martin, ‘en op de plek waar hij was gestoken zat een groot verband. Ik vroeg hem hoe hij zich had verwond, en hij zei dat hij op een melkfles was gevallen.’ Daar traptte Martin, de politieagent, niet in. Later dat jaar vertelde Clay de waarheid aan Martin: hij was door zijn vader gestoken toen hij had geprobeerd bij een gevecht tussen zijn ouders tussenbeide te komen.⁴ ‘Kort daarna begreep ik dat die jongen als de dood was voor zijn vader,’ zei Martin.

Later vertelden Cassius en Rudy interviewers dat ze gelukkige jongens in een gelukkig gezin waren geweest, dat ze niet rijk waren maar nooit honger hadden geleden, en dat ze zich zeer bewust waren van de onvoorspelbare uitbarstingen van hun vader, maar dat ze niet bang voor hem waren. Ze zeiden dat hun ouders af en toe ruzie hadden, en dat hun vader hen had meegenomen naar de badkamer om hen ‘af te ranselen’⁵ omdat ze iets hadden misdaan, maar dat ze die aframmelingen niet abnormaal vonden. Rudy wilde ook nog wel toegeven dat hun vader op zijn minst twee buitenechtelijke kinderen⁶ had verwekt en dat Odessa op de hoogte was van het bestaan van die kinderen. Rudy zei dat het meest gewelddadige dat hij thuis ooit had gezien was geweest dat Odessa zijn vader sloeg nadat ze een van zijn seksuele escapades had ontdekt. Hij zei dat hij nooit had gezien dat zijn vader zijn moeder sloeg.

‘Elke dag was hemels,’⁷ zei Rudy jaren later. ‘Hemels!’

Zijn broer Cassius, die zijn hele leven over zo’n beetje alles wilde praten met verslaggevers, ging nooit gedetailleerd in op vragen over de verhouding met zijn vader. Raakte hij geen alcohol aan omdat zijn vader dronk? Was het boksen zo aantrekkelijk voor hem omdat hij zich thuis bedreigd voelde? Over dat soort zaken praatte hij nooit.

‘Ik weet gewoon dat ik een geweldige kindertijd heb gehad,’⁸ zei hij – en daar bleef het bij.

De *Centralian*, het jaarboek van de Central High School, verkoos Cassius Clay in 1959 niet tot beste sporter van de school.⁹ Die eer viel Cassius' vriend Vic Bender te beurt, de ster van het basketbalteam. Clay vond het prima. Hoewel hij langer en sneller was dan vrijwel al zijn klasgenoten, toonde hij weinig belangstelling voor teamsporten. Hij sloot zich bij geen van de populaire ploegen op Central aan. Jaren later verklaarde hij: 'Zo'n beetje de enige andere sport¹⁰ die ik heb overwogen is football, maar ik hield er niet van omdat er geen persoonlijke bekendheid bij kwam kijken: je draagt te veel uitrusting met je mee en de mensen kunnen je niet zien.' Boksen was zijn leven geworden, zijn religie, zijn reden om 's morgens op te staan. Tussen de lessen door schaduwbokste hij in de gangen¹¹ en deelde stoten uit tot centimeters voor de kluisjes die langs de gangwanden stonden. Terwijl zijn leraren lesgaven, tekende hij boksringen, bokshandschoenen en jassen zoals de footballspelers op Central High droegen – maar de jassen die hij tekende waren opgesierd met de woorden 'Nationaal Golden Gloves-kampioen'¹² of 'Wereldkampioen Zwaargewicht'. Hij gaf zijn klasgenoten handtekeningen van zichzelf en schreef: 'Cassius Clay, wereldkampioen zwaargewicht'.

Op een dag zat Cassius te dagdromen toen zijn lerares hem het antwoord vroeg op een vraag die hij niet had gehoord.

'Cassius,' zei ze, 'luister je wel naar wat we bespreken in de klas?'¹³

Hij loog en zei dat hij dat inderdaad deed.

'Geef me dan een antwoord op mijn vraag,' zei de lerares.

Niets.

'Cassius, wat ga je doen met je leven?' vroeg de lerares.

Cassius kon opnieuw geen antwoord geven. Maar drie jongens in de klas staken hun vinger op en een van hen riep: 'Mevrouw, Cassius kan boksen!'

Na de beslissing van het Hooggerechtshof in de zaak *Brown vs. Board of Education* verklaarden de gouverneurs van sommige staten dat ze de integratie van openbare scholen zouden tegenwerken of ondermijnen. De rebellie werd heviger toen president Dwight Eisenhower zich niet mengde in de discussie. Lokale blanke bestuurders gaven leiding aan de gang van zaken, zodat het integratieproces tot stilstand kwam, de spanningen verder opliepen, protesten ontstonden en op veel plaatsen geweldsuitbarstingen plaatsvonden.

Zo niet in Louisville.

In het najaar van 1956, het jaar voordat Cassius Clay naar Central High School zou gaan, werden de scholen in Louisville zonder gewelddadige protesten geïntegreerd. De hoofdinspecteur verordonneerde dat de 46.000 leerlingen van openbare scholen (van wie 27 procent zwart was)¹⁴ de school zouden kiezen die het dichtst bij hun huis lag, ongeacht of die school daarvoor volledig zwart of volledig blank was geweest. Dat betekende dat op de meeste scholen de rassenscheiding in stand zou blijven, want in de meeste buurten bestond ook rassenscheiding. De regels omvatten ook een ontsappingsclausule: als ouders niet wilden dat hun kinderen een school zouden bezoeken waar de kinderen in de minderheid zouden zijn, mochten ze een overplaatsingsverzoek indienen. Met andere woorden: niemand zou gedwongen worden een school te bezoeken die overwegend werd bezocht door een ander ras. Zwarte leiders maakten bezwaar tegen de mogelijkheid tot overplaatsing, maar de hoofdinspecteur boog niet. Er volgde geen groot protest uit de zwarte gemeenschap. Het integratieproces kreeg een vervolg – misschien niet vlekkeloos, maar zo soepel als je zou kunnen verwachten.

Na de eerste schooldag in september 1956, een dag waarop 54 van de 73 scholen in de stad werden geïntegreerd, berichtte de *New York Times* vanuit Louisville: ‘Blanke en zwarte kinderen liepen gezamenlijk door de schoolgangen. Plechtig zeiden ze met elkaar de gelofte van trouw aan de Amerikaanse vlag op. De leerlingen zaten naast elkaar in de klas. En toen de eerste dag voorbij was, stormden ze uitgelaten de trappen af. De kleurverschillen leken vergeten.’¹⁵

Een jaar later, in het najaar van 1957, trokken leden van de National Guard in Arkansas op de blanke Central High School in Little Rock hun met bajonetten uitgeruste geweren om een vijftienjarig meisje weg te jagen die naar haar les wilde, en dreven haar in de richting van een groep woedende blanke mannen die dreigden haar te vermoorden. Na een impasse van drie weken kwamen er zwaarbewapende federale troepen om het meisje en acht andere zwarte leerlingen, de zogenaamde ‘Negen van Little Rock’, te begeleiden naar hun klaslokaal. De crisis werd wereldnieuws. Maar in Louisville bleef het rustig.

Aanvankelijk verliep het integratieproces in Louisville niet vlekkeloos. Blanke ouders zagen er geen bezwaar in hun kinderen naar scholen met zwarte kinderen te sturen, maar ze wilden niet dat hun kinderen les kregen van zwarte leraren. De leiders van de zwarte gemeenschap tekenden protest

aan, maar de hoofdcommissaris hield voet bij stuk: les krijgen van zwarte leraren zou schadelijk kunnen zijn voor blanke kinderen. Een van de geschiedenisleraren van Cassius Clay, Lyman Johnson, een zwarte man, begon een campagne om het schooldistrict ertoe te zetten zijn beleid te wijzigen en het docentenkorps te integreren. Na twee jaar protesteren stemde het district ermee in tien zwarte leraren te benoemen die ‘evenwichtig’ waren en niet ‘al te agressief op het terrein van rassenkwesties’ om te gaan werken op overwegend blanke scholen.¹⁶

Zelfs in Louisville moesten blanke bestuurders erkennen dat ze er niet langer vanuit konden gaan dat zwarte mannen en vrouwen onderdanig of onverschillig zouden blijven. De slachtoffers van de slavernij en Jim Crow kregen er steeds meer vertrouwen in dat ze de wet aan hun zijde hadden. In 1955 diende de NAACP petitie ter opheffing van rassenscheiding in bij 170 schoolbesturen in zeventien staten.¹⁷ In sommige gemeenten werd het blanke verzet feller en verslechterden de verhoudingen tussen de rassen. De openlijk racistische blanke *Citizens’ Councils* wonnen aan populariteit. Zwarte mannen en vrouwen gebruikten de boycot als wapen om gelijke rechten af te dwingen. Toch bleef de middelbare school van Cassius Clay geheel zwart, en in de tientallen jaren die volgden zou het een overwegend zwarte school blijven.

Sinds de oprichting in 1882 was de zwarte gemeenschap van Louisville zeer trots op haar school, die toen nog de Central Colored High School heette. Het gedeelte waar Cassius les kreeg, was nieuw. Het gebouw werd voltooid voor een bedrag van bijna \$4 miljoen en geopend in 1952.¹⁸ Het enorme rode bakstenen gebouw – met III ruimtes, waaronder een zwembad, een radiostation en een bibliotheek met 12.000 boeken – zou op een studentencampus niet hebben misstaan. Behalve wiskunde, wetenschap en Engels konden de leerlingen lessen volgen in chemisch reinigen, metaalbewerken, radio, elektrische reparatie, loodgieten, stofferen, cosmetiek, theesalonbediening, commerciële voedselbereiding en cafetariamanagement.¹⁹

Geen van deze onderwerpen interesseerde Cassius Clay.

Hij was zo dom als een het achtereind van een koe,²⁰ zei Marjorie Mimmes, een van zijn klasgenoten, jaren later. Mimmes zat een klas lager dan Cassius en ging korte tijd met hem om.

‘Hij had het buskruit niet uitgevonden,’²¹ zei z’n vriend Owen Sitgraves.

‘Op school zat ik naast het magere ventje met een bril op en schreef

zijn antwoorden over,²² erkende Cassius later toen hij uitlegde hoe hij zijn schoolwerk deed.

Toen Cassius in januari 1957 op de DuValle Junior High School zat, deed hij de Standard California Intelligence Quotient Test en scoorde 83, onder het gemiddelde. In zijn eerste jaar op Central High School scoorde hij een 5 voor Engels, een 5 voor Amerikaanse geschiedenis, een 6- voor biologie en een 6- voor algemene kunstwetenschap.²³ Op 31 maart 1958, nog voor hij de vierde klas had afgerond, ging Clay van school af. Zijn schoolresultaten wijzen niet op een oorzaak, hoewel slechte cijfers en een vol boksprogramma waarschijnlijk de belangrijkste factoren waren. Op Central High School had je een 6- nodig om over te gaan, dus hij had twee onvoldoendes en twee vakken met de hakken over de sloot gehaald. Het daaropvolgende najaar schreef hij zich weer in voor school. De slechte cijfers zijn misschien deels te verklaren door zijn drukke boksprogramma. In 1957 bokste Cassius minstens twaalf amateurwedstrijden. Hoewel hij er dat jaar drie verloor, was het voor iedereen in Louisville die was geïnteresseerd in sport al duidelijk dat hem als bokser een veelbelovende toekomst wachtte.

Hoewel zijn spelling en interpunctie beter waren dan die van zijn ouders, las Cassius langzaam en schreef hij moeizaam. Het geschreven woord frustreerde hem en dat zou een groot deel van zijn leven zo blijven. Jaren later verklaarden familieleden dat Cassius dyslectisch was – ‘zeer dyslectisch,’²⁴ volgens zijn vierde vrouw Lonnie – maar die diagnose was in zijn jeugd nauwelijks bekend en werd zelden gesteld. Zelfs het lezen van een eenvoudig artikel uit het sportkatern van een krant was een hele klus voor hem: hij deed er twee- tot driemaal zo lang over als nodig. Ook met wiskundige problemen had hij de nodige moeite, vooral als er letters én cijfers in voorkwamen. Het enige wat hij leuk vond aan school was dat er een publiek was. Hij hunkerde naar aandacht, en die aandacht kreeg hij met zijn onweerstaanbare enthousiasme – en met boksen.

Door het boksen, zei hij, ‘voelde ik me een ander iemand.’²⁵ De kinderen op school namen me altijd op de hak. “Hij denkt dat ie bokser wordt. Maar hij zal helemaal nooit iets worden.” Maar op aandacht en publiciteit ben ik altijd dol geweest. [...] Aandacht trekken, het publiek bespelen, dat vond ik het leukste. En al snel was ik de populairste jongen op school.’

Op een dag kwam hij op Central High School met lippenstift op zijn lippen en deed alsof hij een meisje was.²⁶ Hij deed alsof hij het hoofd van

een vriend tegen een kluisje aan beukte, de ene dreun na de andere – totdat de andere kinderen zagen dat het maar een grap was en dat er niemand gewond raakte. Hij droeg zijn geld bij zich in een portemonnee²⁷ met de briefjes keurig opgevouwen, in een tijd dat geen jongen het in zijn hoofd haalde om een portemonnee bij zich te dragen. Hij omschreef zichzelf als knap, een woord dat jongens nooit zouden gebruiken om zichzelf te omschrijven. Wanneer hij niet naast de bus rende op weg naar school, reed hij op z'n gemotoriseerde autoped. En wanneer er meisjes stonden te kijken als hij de oprijlaan van de school op reed, nam hij de laatste bochten zo snel dat ze begonnen te gillen en hun handen voor hun ogen sloegen om de valpartij niet te hoeven zien – die nooit kwam. Het was misschien onvolwassen gedrag, maar niet onlogisch voor Clay, die de waardering van z'n medeleerlingen belangrijker vond dat de loftuitingen van z'n leraren.

'Ik ken niemand²⁸ die Cassius Clay niet aardig vond,' zei zijn klasgenoot Vic Bender.

Ali's trucjes om aandacht te trekken dienden misschien als compensatie voor zijn gebreken op het gebied van het geschreven woord. Behalve dat hij mensen graag aan het lachen maakte, leerde hij goed te luisteren, de stemming van mensen te peilen, te charmeren, moeilijke situaties op te lossen met humor, en wanneer dat allemaal niet hielp, te vechten. De wetenschap begrijpt niet helemaal precies waarom, maar dyslexie kan voor sommige mensen in hun voordeel werken. Studies tonen aan dat leren lezen ervoor zorgt dat de hersenen een nieuwe vormgeving krijgen. Lezen leert ons de wereld in kaart te brengen, en tijdens dat proces verliezen we bepaalde visuele vaardigheden. Dat kan de reden zijn dat sommige mensen met dyslexie buitengewone visuele talenten ontwikkelen, waardoor ze vormen en bewegingen sneller en op subtielere wijze begrijpen dan anderen. Dat kan de reden zijn waarom Cassius Clay de gave had goed te reageren op een stoot en op tijd opzij kon springen of achteruit kon deinzen. Zijn brein concentreerde zich niet zo goed op woorden en zinnen die precies in de juiste volgorde verwerkt moesten worden, maar hij was buitengewoon bedreven in precies het tegenovergestelde: alert zijn op alles wat zich om zich heen voltrok en herkennen wanneer er iets vreemds of anders was. Een opgetrokken wenkbrauw, een kleine verandering in de hoek van de schouder van een bokser, een samentrekking van een spier – dat waren mogelijke aanwijzingen wanneer hij tegenover een andere bokser stond, tekenen die

hem in een fractie van een seconde konden doen besluiten op een veilige afstand te blijven. Mensen met dyslexie zijn slechte boekhouders, maar geweldige bewakers: ze lezen de sfeer in een zaal vol mensen, al proberen ze zich te concentreren op wat de persoon die voor hen staat hun probeert te vertellen. Ze nemen patronen in zich op en zien mogelijkheden die anderen niet kunnen zien. Wetenschappers zijn ervan overtuigd dat dyslexie vaak voorkomt onder ondernemers²⁹ en andere leiders – vooral onder mensen die een talent hebben voor creatief denken, voor het afwijken van de gebaande paden en voor het zien van het grote geheel.

In juli 1958, toen Cassius zestien jaar oud was, blufte hij dat het zijn bedoeling was te gaan boksen tegen de sterkste jongen in heel West End, en misschien wel de sterkste in heel Louisville. Zijn naam was Corky Baker. Cassius was dan misschien al een erkende amateurbokser, maar Baker was een legende: de sterkste en gemeenste jongen die er rondliep.³⁰ Zijn naam werd gefluisterd, want je wist nooit of hij in de buurt was en zin had om te vechten. Corky Baker droeg leren jassen en snauwde de mensen af; zelfs volwassen mannen stapten voor hem opzij om hem door te laten. ‘Hij was onmenselijk,’³¹ zei Howard Breckinridge, een buurjongen die ongeveer even oud was als Baker. ‘Ik heb hem ooit een auto zien optillen.’

Cassius Clay kon boksen, maar Corky Baker kon vechten, en hij was minstens tien kilo zwaarder dan Cassius.³²

‘Je bent gek als je met hem de ring in stapt,’³³ zei Cassius’ vriend John Powell jr. tegen de tienerbokser in 1958.

‘Ik hak hem in de pan,’ antwoordde Cassius.

De aandacht die voorafgaand aan de grote dag aan het gevecht werd besteed, nam gigantische vormen aan. De West End verkeerde in een roes. ‘Het veroorzaakte in het stadje evenveel commotie als later een van de grote gevechten tussen Joe Frazier en mij,’ zei Clay jaren later, ‘en op een of andere manier was dit gevecht voor mij even belangrijk.’

Toen de strijd losbarstte, begon Baker als iemand die een moord wilde plegen: hij zwaaide wild met zijn armen en stormde naar voren met zijn hoofd naar beneden. Cassius raakte hem met lange linkse jabs en sprong weg voor zijn stoten, totdat Baker volkomen uitgeput was. Zijn neus bloedde en hij had een blauw oog. ‘Dit is niet eerlijk!’³⁴ riep Baker halverwege de tweede ronde, waarop hij de ring uit strompelde en de bokszaal verliet.

‘Man,’ zei John Powell tegen Cassius na het gevecht, ‘jij bent nu de geweldigste jongen die ik ken.’³⁵

Tussen november 1954, toen hij zijn eerste amateurgevecht bokste, en de zomer van 1960, dat wil zeggen van zijn twaalfde tot zijn achttiende, bokste Cassius Clay volgens de gegevens van Joe Martin 106 gevechten. Sommige onderzoekers hebben die getallen in twijfel getrokken. Jaren later zei de bokser in zijn autobiografie dat hij 167 amateurwedstrijden had gebokst.³⁶ De waarschijnlijkste schatting van de laatste jaren toont dat de bokser een resultaat had van 82–8,³⁷ met 25 knock-outs – hoewel het waarschijnlijk is dat hierbij in ieder geval een aantal gevechten niet is meegerekend.

Afgezien van het juiste aantal is het duidelijk dat Cassius Clay vaak bokste – gemiddeld eens in de drie weken – en dat hij veel vaker won dan dat hij verloor. Verder is duidelijk dat hij nog vaker had gevochten als een arts hem geen vier maanden rust had voorgeschreven omdat hij dacht dat hij een ruis in het hart van de bokser had waargenomen.³⁸ Naast deze georganiseerde bokswedstrijden sparde Cassius nog minstens drie- of viermaal per week ter voorbereiding van de gevechten.

Rudy bokste ook, en vaak verschenen de broers in hetzelfde boksprogramma, maar ze vochten nooit tegen elkaar. ‘Eerlijk gezegd,’ zei Vic Bender, die ook bokste en bevriend was met beide Clay-broers, ‘had Rudy meer potentie [dan Cassius], vonden wij. Hij was ietsje sterker.’³⁹ Cash en Odessa Clay waren bij bijna alle gevechten van hun jongens aanwezig. Voor een volwassene is het redelijk zenuwslopend om zo’n jong boksertje te zien – schriël, soepel en onhandig – die bij het luiden van de bel verandert in een moeilijk ademende vechtmachine met een wilde blik in de ogen, die wordt gevoed door hormonen waarvan hij niet wist dat hij ze had. Tijdens wedstrijdavonden schreeuwde en joelde Cash en sloeg hij met z’n vuisten in de lucht, terwijl zijn zoons linkse en rechtse stoten uitdeelden en Odessa kreunde en haar handen voor de ogen sloeg. Na de wedstrijden gingen de Clays naar huis en aten gehaktbrood of grote kommen door Odessa gemaakte chili die over de spaghetti werd gegoten, gevolgd door nog grotere kommen vanilleijs uit de winkel.⁴⁰

Hoe meer hij bokste, hoe meer Cassius een eigen stijl begon te ontwikkelen. Sommige boksers bewegen graag vooruit en stappen naar voren om een harde klap uit te delen, maar Cassius cirkelde liever kloksgewijs om

zijn tegenstander heen om dan toe te slaan en weer weg te lopen, en hij deinsde liever achteruit met z'n hoofd om een stoot te ontwijken dan dat hij ineendoek. Vooroverbuigen en opzijduiken helpen niet als de tegenstander te dichtbij staat. Maar Cassius leerde dat als hij op een afstandje bleef rondcirkelen, in de buurt bleef en bleef bewegen, hij minder stoten te verwerken kreeg. Zijn grootste talent bestond misschien wel in het inschatten van afstanden: hij was er uiterst bedreven in net buiten het bereik van zijn tegenstander te blijven om vervolgens net dichtbij genoeg te komen om een rake klap uit te delen. Hij beschikte over een 'ingebouwde radar', zoals hij later zei. 'Ik weet hoe ver ik terug kan, wanneer het tijd is om ineen te duiken en wanneer ik naar mijn man toe moet gaan. Ik heb begrepen dat er een hele wetenschap van wordt gemaakt hoe je je tegenstander moet uitputten. Wat ik doe: ik houd mijn hoofd op stootafstand, ik dwing mijn tegenstanders te slaan, dan deins ik achterover en ben weg, ik houd mijn ogen wijdoopen zodat ik alles kan zien, dan stap ik opzij, ik beweeg naar rechts, of naar links, ik deel een jab uit, nog eentje, en breng mijn hoofd terug op stootafstand. Het vergt veel van een bokser om stoten uit te delen die alleen maar lucht raken. Wanneer zijn beste stoten alleen maar lucht raken, verzwakt hij.'⁴¹

Die benadering leverde gevaren op. Boksers wordt geleerd hun handen bij hun hoofd te houden om stoten te pareren, maar Cassius hield zijn handschoenen laag. Hij verleidde zijn tegenstanders zijn hoofd te raken en rekende op zijn reflexen om op tijd weg te zijn. Maar door afstand te houden sloot Cassius zo'n beetje uit dat hij de lichaamsstoot als wapen kon inzetten. Zelden ging hij naar binnen om een bokser op z'n ribben te slaan. Zelden deelde hij een stoot uit waar de volle kracht van zijn eigen lichaam achter zat. Hij vocht eerder als een bommenwerper dan als een tank: hij ging uit van snelheid, behendigheid en doelgerichtheid.

Hoewel Cassius Clay uitzonderlijk snel was en waarschijnlijk minder stoten hoefde te incasseren dan de meeste andere jonge boksers, was hij niet snel genoeg om alle harde klappen in zijn richting te ontwijken. Op 4 februari 1955, slechts drie maanden na zijn eerste amateurgevecht en drie weken na zijn dertiende verjaardag, werd Cassius verslagen door een jonge bokser, James Davis. In de zomer van datzelfde jaar versloeg hij John Hampton in de ene week en verloor van hem in de volgende. Op 30 augustus 1957 versloeg de vijftienjarige Cassius de zeventienjarige, uit Louisville

afkomstige bokser Jimmy Ellis, die later korte tijd de kampioen zwaargewicht van de World Boxing Association zou worden. Acht dagen later vocht Clay opnieuw en verloor in de eerste ronde van Terry Hodge, omdat hij een snijwond boven zijn oog kreeg. Een maand daarna bokste Cassius nog eens tegen Jimmy Ellis, en verloor ditmaal door een meerderheid van jurystemmen.

Nu hij steeds beter ging vechten, ook oudere boksters uitdaagde en door zijn tv-optredens een lokale bekendheid begon te worden, werd Cassius zelfverzekerder dan ooit. Hij voorspelde dat hij het nationale Golden Gloves-kampioenschap zou winnen, daarna professional zou worden en vervolgens de wereldtitel in het zwaargewicht zou binnenslepen. Sommige van zijn collega-bokkers werden moe van Clays gebabbel. Dat kon hem niets schelen. In de schoolkantine had hij twee dienbladen nodig voor zijn lunch, die bestond uit een zestal flessen melk en hoge stapels boterhammen.⁴² Beschuldigde iemand hem van vraatzucht, dan antwoordde hij dat hij in training was.

‘Ik begon met boksen omdat ik dacht dat boksen voor een zwarte in dit land de snelste manier was om succes te hebben,’⁴³ zei hij eens. ‘Ik was niet echt slim en snel op school, en ik kon geen footballspeler of basketballer worden, want dan moet je naar de universiteit om allerlei opleidingen te doen en examens te halen. Een bokser kan de sportzaal binnenlopen, wat rondspringen, professional worden, een gevecht winnen, een beetje mazzel hebben en hij is in de ring. Als hij goed genoeg is kan hij meer geld verdienen dan footballspelers of basketballers hun hele leven doen.’

Cassius ging nog steeds naar school op Central High school, maar gezien het grote aantal bokstoernooien waaraan hij meedeed, zal hij steeds vaker hebben gespijbeld. Bovendien probeerde hij geld te verdienen: hij werkte als oppas bij een aantal buurtgenoten en deed licht congiërgewerk in de bibliotheek van Nazareth College in Louisville, waar de non die Cassius moest controleren hem ooit diep in slaap aantrof in het magazijn van de bibliotheek, terwijl hij verondersteld werd stof af te nemen.⁴⁴

Joe Martin en diens vrouw Christine reden hun team van jonge bokkers naar toernooien in Chicago, Indianapolis en Toledo. ‘In die tijd mochten zwarte jongens geen restaurants bezoeken, dus ik nam *niet een* van de jongens mee naar binnen,’ vertelde Christine Martin een verslaggever. ‘Ik ging zelf naar binnen en kocht wat zij graag wilden, het maakte niet uit hoeveel

hamburgers per persoon, en dat eten nam ik mee terug naar de auto. Cassius was iemand met wie je heel gemakkelijk goed kon opschieten. Heel gemakkelijk in de omgang. Zeer beleefd.’⁴⁵

Cassius was niet alleen beleefd, hij was ook werkelijk verlegen in kleine groepen, en dan vooral als er meisjes bij waren. Maar als het aankwam op boksen, was hij overtuigd van zijn talent. Al vanaf het begin voelde hij dat zelfvertrouwen als wapen kon dienen: hij leek er groter en sterker door dan hij was, en soms bracht het tegenstanders uit hun evenwicht. Tijdens een toernooi in Louisville toen hij nog maar twaalf jaar oud was, liep hij de kleedkamer van het bezoekende team binnen en zette een grote mond op tegen George King, een bokser van 21 jaar die al getrouwd was en een kind had. ‘Ik ben langer dan jij,’⁴⁶ zei Cassius. ‘Denk je dat je mij kunt verslaan?’ Cassius stootte tweemaal snel in de lucht. ‘Denk je dat jij opkunt tegen die jab?’

Hij maakte het soort gedichten dat later zijn handelsmerk zou worden. Deze was voor de *Louisville Courier-Journal*:

Deze jongen moet worden gestopt.
In één ronde heb ik hem geklopt.

In februari 1957, toen Cassius vijftien was, kwam de gevierde halfzwaargewicht Willie Pastrano vanuit Miami naar Louisville voor een gevecht tegen John Holman in de State Fairgrounds. Op een avond zat Pastrano op zijn hotelkamer en belde Cassius hem vanuit de lobby. Pastrano’s trainer, Angelo Dundee, nam op.

‘Hallo,’ zei Cassius tegen Dundee.⁴⁷ ‘Mijn naam is Cassius Marcellus Clay. Ik ben de Golden Gloves-kampioen van Louisville. [...] Ik ga olympisch kampioen worden, en daarna word ik de kampioen van de hele wereld. Ik wil u graag ontmoeten.’

Er was niets op tv, dus Dundee en Pastrano zeiden tegen Cassius dat hij naar hun kamer moest komen. Cassius vroeg of zijn broer ook mee mocht.

Cassius en Rudy brachten vier uur door in het gezelschap van Pastrano en Dundee, waarbij Cassius vragen stelde over trainingen en bokstechnieken. Later vroeg Cassius of hij in de ring met Pastrano mocht sparren, en Pastrano en Dundee vonden dat goed. Pastrano, afkomstig uit New Orleans, had meer dan vijf jaar ervaring als professioneel bokser en zou een aantal jaren later wereldkampioen halfzwaargewicht worden. Maar hij zou

spijt krijgen van zijn beslissing de ring in te gaan met de tiener Cassius Clay.

‘Hij raakte me echt vaak, en ik vond het niet leuk om door een amateur te kijk te worden gezet,’ zei Pastrano. ‘Buiten de ring zag hij er niet zo goed uit, maar als hij eenmaal voor je staat deelt hij van die lange jabs uit. Hij slaat zo gemakkelijk en zo snel.’

Een jaar later, op 25 februari 1958, was Cassius Clay in Chicago voor de belangrijkste wedstrijd van zijn leven, het Golden Gloves Tournament of Champions. Meer dan 250 van de beste bokkers uit twintig staten streden in een reeks gevechten die zich uitstrekten over tien dagen. De gevechten vonden plaats in Chicago Stadium, thuishaven van de ijshockeyers van de Chicago Blackhawks en ooit de grootste indoorarena ter wereld. Cassius had in Louisville voor een groot publiek gebokst. Zijn wedstrijden waren op tv geweest. Maar nog nooit had hij in een omgeving als deze verkeerd. Voor een bokser is er niets opwindenders te verzinnen dan een belangrijk gevecht in een grote arena, met sigaretten- en sigarenrook die in de lucht hangt, geschreeuw en gekreun, stemmen die roepen om heilig bloed.

Nadat hij zijn eerste-rondegevecht had gewonnen, stond de zestienjarige Cassius tegenover Francis Turley, een jonge boer uit Roundup, Montana. Turley was met z'n 1,72 m⁴⁸ weliswaar klein, maar hij was robuust. In zijn eerste gevecht van het toernooi had Turley zijn tegenstander in de eerste ronde met een linkse jab een bloedneus bezorgd, waarna hij hem in de derde ronde door de touwen heen de ring uit had geslagen.⁴⁹ Turley en Cassius wisselden in de eerste ronde zo'n beetje evenveel stoten uit, maar in de tweede ronde merkte Turley op dat Cassius op afstand bleef,⁵⁰ met zijn volle gewicht op zijn rechterbeen steunde en naar binnen stapte om te stoten. Turley's timing was uitstekend. Meteen ging hij dichterbij Cassius boksen en liet een ziedende serie stoten op hem los. Het publiek brulde, en Cassius tuimelde tegen het canvas.

Maar Cassius stond op, trok zich weinig aan van het lawaai van het publiek en het gegons waar zijn hoofd ongetwijfeld door werd geteisterd, en vloerde Turley met een rechtse – waarmee hij misschien wel voor de eerste keer bewees dat hij in staat was een tegenslag te overwinnen en door kon vechten. In de laatste rond danste Cassius voortdurend weg en wist Turley's stoten te ontwijken, waarna de juryleden de overwinning toekenden aan de jonge bokser uit Louisville.

Als Cassius nog een partij zou winnen, mocht hij vechten om de halfzwaargewichttitel. Maar zijn tegenstander in de halve finale was geen doetje: Kent Green, tweeënhalf jaar ouder dan Cassius en vier kilo zwaarder.

De avond voorafgaand aan het gevecht tegen Green verlieten Cassius en een andere bokser uit Louisville het St. Clair-hotel, hielden een taxi aan op Michigan Avenue en vroegen de chauffeur hen naar een plek te brengen waar ze een prostituee konden krijgen. De chauffeur bracht hen naar de hoek van 47th Street en Calumet Avenue in de South Side, waar de jongens al snel werden benaderd door twee vrouwen, een zwarte en een blanke, die zeiden dat ze elk te krijgen waren voor ‘zeven en twee’: zeven dollar voor de seks en twee voor de kamer. Cassius koos de zwarte vrouw, die volgens de jonge bokser een jaar of 30 oud was. De vrouwen begeleidden de twee tienerjongens een nabijgelegen gebouw in, via gammele houten trappen en met graffiti beschilderde muren.⁵¹

‘Wil je een reis rond de wereld?’ vroeg de prostituee aan Cassius terwijl ze hem naar het bed leidde.

‘Wat is een reis rond de wereld?’

‘Nou, dat is van alles een beetje.’⁵²

Jaren later vertelde hij: ‘Ze pakte me met twee handen beet en trok me naar zich toe. “Gewoon duwen,” zei ze. Mijn paniekgevoel verdween en ineens voelde ik me een man. In de positie van een man. “Gewoon op en neer gaan,” zei ze. Dus ik ging op en neer, op en neer, en ten slotte vroeg ze: “Ben je nog niet klaar? Schiet op. Ben je nog niet klaar?” Maar ik bleef maar op en neer gaan. Ze zei zoiets als: “En? Ben je nou klaargekomen?” Ik had geen idee waar ze het over had. “Heb je het niet voelen tintelen? Een heel lekker gevoel?” Ik zei: “Nee.” Veel meer viel er niet te zeggen.

Ze duwde me van zich af, waarna ik opstond en mijn broek begon aan te trekken. Ze stond op en deed het licht aan.

Ik riep: “Wacht even! Wacht even!” En ik deed meteen het licht weer uit.

“Wat is er met jou aan de hand?” riep ze.

“Ik heb mijn kleren nog niet aan,” legde ik uit. Ik kon haar niet aankijken.’

De volgende dag, bij het vervolg van het toernooi in Chicago Stadium, gebruikte Cassius zijn effectiefste stoot, de jab, om Kent Green ervan te

weerhouden hem aan te vallen. Zijn jabs kwamen aan, en ze waren raak ook, maar het bleek niet voldoende. Green incasseerde de klappen en kwam naar voren, heel dicht bij Cassius' lichaam, waarna het gevecht een uitputtingsslag werd, wat in het voordeel is van de grotere, sterkere bokser. Al in de tweede ronde had Cassius afscheid genomen van zijn jabs en probeerde Green te bestrijden met hoeken en opstoten, waarbij de boksers vlak bij elkaar stonden en een spervuur van machtige stoten volgde. Cassius werd al snel moe, maar Green bleef maar doorgaan met het uitdelen van rake klappen. Ten slotte beëindigde de scheidsrechter het gevecht, Green had gewonnen met een technische knock-out.

De jongen 'kreeg een flinke aframmeling',⁵³ zei Martin later.

Na het gevecht zat Clay in de kleedkamer te huilen.

Het jaar daarop keerde Cassius terug naar Chicago om te boksen bij het Golden Gloves-toernooi, waar de ene stad het opnam tegen de andere. Op zijn zeventiende was hij nog steeds tenger – een en al ellebogen en knieën, met een platte borst en een rimpelend buikje – maar hij was nu 1,82 m lang en woog meer dan 77 kilo.

Cassius, die streed voor het team van Chicago, met boksers afkomstig uit twintig verschillende staten, vocht zich tot in de finales van de halfzwaargewichten. Daarin moest hij het opnemen tegen de talentvolste halfzwaargewicht van het team van New York, Tony Madigan, die 29 jaar was en Australië had vertegenwoordigd bij de Olympische Spelen van 1952 en 1956, waarna hij naar New York was verhuisd. Ondanks zijn gevorderde leeftijd en ruime ervaring was Madigan altijd amateur gebleven. Het gevecht, op 25 maart 1959, zou worden afgewerkt voor een publiek van meer dan 7000 mensen en ABC zou het uitzenden op de nationale tv. Madigan was de grote favoriet.

Zelfs in de halfzwaargewichtsklasse (79,4 kilo en lichter) bleken veel boksers botte beukers te zijn. Madigan was daar een goed voorbeeld van. Hij had een krachtige rechtse, en vaak knokte hij als een cafévechter, met het hoofd naar beneden en stoten uitdelend totdat er iemand tegen het canvas ging. Meestal was hij dat niet zelf. Madigan had 94 van z'n 99 wedstrijden gewonnen.

Maar vanaf het moment dat de bel voor de eerste ronde had geklonken, was het duidelijk dat dit gevecht niet zou verlopen zoals Madigan was

gewend, en ook was dit niet het gevecht dat boksfans, dicht opeengezeten voor zwartwittelevies of samengedromd in rokerige boksaaltjes, gewoonlijk zagen wanneer ze de grote jongens zagen vechten. Clay strooide met jabs en fladderde door de ring, waarbij hij zo snel bewoog dat Madigan, die kortere armen had, hem niet kon raken. Toen Madigan probeerde zich naar voren te vechten, raakte Clay Madigan met een linkse op de bovenkant van zijn hoofd en sprong meteen weer weg. Na drie of vier linkse jabs – Madigan probeerde nog steeds naar voren te vechten – raakte Clay hem met een machtige rechtse directe, waarmee er een eind kwam aan de aspiraties van de veteraan om vooruit te boksen. Snel daarna raakten Madigans ogen opgezwollen en zijn gezicht liep rood aan.

De oude bokser werd zwakker en langzamer, hij probeerde de pijn te verbijten. Cassius zette zijn voeten vaster op het canvas en deelde nu meer dreunende rechtse stoten uit. Een jaar daarvoor was hij nog niet krachtig genoeg geweest om Kent Green ervan te weerhouden zich op basis van spierkracht een weg naar binnen te vechten, maar Cassius was nu sterker. De enige hoop die Madigan nog had was een knock-outstoot, maar telkens wanneer hij zich had opgeladen om er een te geven, was Cassius buiten bereik.

Uiteindelijk won Cassius overtuigend.

In de jaren vijftig nam de populariteit van de bokssport sterk af. De Amerikaanse economie bloeide op en jonge mannen hadden wel betere mogelijkheden om aan de slag te gaan. Miljoenen Tweede Wereldoorlog-veteranen schreven zich in op de universiteit of volgden scholingsprogramma's om aan het werk te gaan. De bevolking trok meer en meer van de binnensteden naar de buitenwijken, waardoor de bokscclubs in de stadswijken leegliepen en er steeds minder bokswedstrijden plaatsvonden. Zwarte en latino-boksers namen de plaats in van de Ierse, Joodse en Italiaanse boksers. Het totale aantal professionele boksers in de Verenigde Staten nam af met 50 procent.⁵⁴ De neergang van de sport zou pas werkelijk dramatisch zijn geworden als er geen tv was geweest. Halverwege de jaren vijftig werd er nog bijna elke avond boksen uitgezonden, en de kijkcijfers waren even hoog als die van *I Love Lucy*.⁵⁵

Van alle gevechten die op 25 maart 1959 werden uitgezonden, was de wedstrijd van Cassius Clay het opwindendst. Boksfans die hadden gedacht

dat de jongere, lichtere bokser een afstraffing zou krijgen, kregen in plaats daarvan een kijkje in de toekomst van het boksen. De volgende dag verscheen in honderden kranten in het hele land dit verslag van Associated Press:

Het Golden Gloves-team van New York won woensdagavond voor de tweede keer achter elkaar de titel van Chicago, een ongeken- de prestatie, maar de schijnwerpers stonden gericht op Cassius Clay uit de Windy City.

Clay, een zeventienjarige middelbare-schoolleerling uit Louisville, Kentucky, bewees dat hij vergevorderd was voor zijn leeftijd en de tegenaanval uitstekend beheerste, door na drie ronden op punten te winnen.⁵⁶

De wereld begon hem op te merken – precies zoals hij altijd al had gezegd.